

ENSKILDA HÖGSKOLAN STOCKHOLM

EXAMENSARBETE

Programmet i mänskliga rättigheter
Examensarbete 30hp

Masteruppsats
VT 2019

Sumud i Sverige

Nyckeln till mening när hemlandet
är under ockupation

Författare: Angela Collin

Handledare: Göran Gunner

Enskilda högskolan Stockholm

Tack

Jag vill rikta ett särskilt tack till mina barn som uppmuntrat mig att bli klar med uppsatsen när jag på grund av sjukdom har tappat hoppet om att komma igenom. Stort tack också till min handledare som haft tålamod att vänta in ett färdigt resultat. Självklart vill jag även tacka alla respondenter som ställt upp med sina många gånger högst privata och personliga berättelser för att hjälpa mig att förstå vad sumud betyder för dem, idag, i Sverige. Tack också till Emelie Nestor och Dag Lundén för genomläsning och kloka kommentarer. Ert stöd har varit ovärderligt.

Genom Nathan Söderblomsfonden har jag fått bidrag till alla resor som är genomförda för uppsatsens syfte. Jag vill rikta ett stort tack till fonden.

Abstract

This thesis aims to analyse sumud and its importance for Palestinians today living in Sweden. The theory of logotherapy, developed by Viktor Frankl, is used as a tool to unfold how sumud has become the bearer of identity and to respond to the search of a meaningful life, in despite of injustices from the occupation. Through semi-structured interviews, nine respondents have shared their thoughts about sumud while living in a Swedish context. According to the result of the study, the meaning has been found to be central within sumud. For Palestinians living in Sweden it seems that sumud has developed from being seen as a constant when staying in Palestine to something that outside Palestine also expresses economical support, the possibility of returning and the importance of increasing awareness of the occupation. Suffering is transformed into responsibility and faithfulness towards the Palestinian community and a power to live not only for one's self. Actions in combination with the Palestinian essence of how to be human become identity builders. Despite a lack of hope for peace among the respondents, by sumud it is possible to create meaningfulness also from a distance. The study shows that sumud for Palestinians in exile has turned out to be the key to maintain a joint responsibility for the motherland.

Engelsk titel

Sumud in Sweden – A key for meaning when the motherland is under occupation.

Nyckelord

Sumud; Ockupation; Palestina; Israel; Mening; Identitet

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
1.1	Syfte och frågeställning.....	7
1.2	Metod och avgränsningar.....	7
1.3	Begreppsförklaringar.....	9
1.4	Disposition.....	10
1.5	Teori.....	10
1.5.1	Att hitta en mening.....	10
1.5.2	Individens existens som ett provisorium.....	11
1.6	Tidigare forskning.....	12
2	Bakgrundsmaterial.....	15
2.1	Fyra röster från Mellanöstern om sumud	15
2.2	Bakgrundshistoria.....	16
2.2.1	Fördrivningen.....	17
2.2.2	Utvecklingen efter bildandet av staten Israel.....	20
3	Sammanställning av intervjuer	22
3.1	Sumud i kultur, religion och samhälle.....	25
3.2	Berättelsen över generationerna	27
3.3	Motstånd.....	28
3.4	Sumud i relation till den Palestinska myndigheten	30
3.5	NGOs och andra aktörer i och runt Palestina.....	31
3.6	Sumud under ockupation	33
3.7	Sumud i Sverige.....	34
3.7.1	Längtan hem	34
3.7.2	Ekonomiskt stöd hem	35
3.7.3	Sprida kunskap och organisera sig.....	36
3.7.4	Hoppet om en framtid i Palestina	37

4	Analys	40
4.1	Berättandets kraft.....	40
4.2	Det palestinska provisoriet	41
4.3	Det fruktlösa.....	42
4.4	Definierade värden och varat.....	43
4.5	Från lidande till ansvarsfullt handlande	44
5	Slutsatser och vidare forskning	45
6	Referenser.....	48

1 Inledning

Under min tid som ekumenisk följeslagare¹ i Israel och Palestina, våren 2015, sökte jag förstå det palestinska folkets motstånd mot ockupationsmakten. I Hebron, där jag var utplacerad under tre månader, var maktbalansen mellan israeler och palestinier påtaglig. Otaliga palestinska unga män, ibland kvinnor, blev stoppade av israeliska soldater och kvarhållna utan orsak i regn som sol. Så gott som dagligen fick barn och lärare sina väskor genomsökta på väg till skolan på morgonen. Jag fick höra många berättelser om brott mot mänskliga rättigheter begångna utifrån en ojäm maktbalans. Barnen, som vi följeslagare följde, var ofta rädda men fortsatte ändå att gå till skolan varje dag trots risk för tårgasbeskjutning och kvarhållning av militären. Många boende i området mötte dagligen de israeliska soldaterna med ett leende, trots ständiga visiteringar och tidsfördröjningar i olika vägspärrar. Efter egen träning i ickevåld sökte jag förstå dessa möten utifrån en sådan kontext. Olika former av ickevåld i området, såsom att lära barnen att filma orättvisor istället för att svara med stenkastning, handlare som höll sina butiker öppna trots trakasserier från bosättare eller lokalbor som trots orättvis behandling fortsatte att le i vägspärrarna, var effektiva i mötet mellan soldater och boende i utsatta områden. Men det fanns något mer, något för mig som observatör odefinierbart. Detta något, vet jag idag kallas *sumud*.

Många organisationer talar om ickevåld och utövar ickevåld både som strategi och som livsstilsbetingande. Sumud, som kan översättas med uthållighet och ståndaktighet, går djupare. Det är något nedärvt genom många generationer, och kan uppfattas som del av det palestinska folkets DNA efter århundraden, eller årtusenden, av påtvingad ockupation av andra nationer. Den stora skillnaden mellan den pågående ockupationen och de tidigare är dock att under den nuvarande har så många palestinier tvingats lämna sina hem och flytta till andra länder. Samtidigt har drivkraften att bevara hem och traditioner stärkts och vuxit under just sumud.

Jag har sedan år 2011 hunnit med sju resor till området. Under dessa resor har jag återkommande frågat människor på plats om hur de står ut med att leva under ockupation. Denna uppsats fokuserar främst på intervjuer med nio palestinska män och kvinnor boendes på olika platser i Sverige. Utifrån dessa intervjuer har en förståelse för sumud sökts i en svensk kontext liksom hur sumud kan bidra till mening för den som inte längre kan bo kvar i hemlandet.

¹ Ekumeniska följeslagarprogrammet har funnits sedan år 2002 i Israel och Palestina och kom till efter att kyrkoledare i Jerusalem bett Kyrkornas Världsråd om internationell närvaro för att kunna bygga fred och säkerhet.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att analysera fenomenet sumud och dess betydelse för de palestinier som idag bor i Sverige. Detta för att öka kunskapen och förståelsen kring Israel och Palestina-konflikten ur ett existentiellt perspektiv. Genom att se närmare på vilka förutsättningar som finns att leva sumud idag, hos palestinier i Sverige, ämnar jag att via intervjuer med svensk-palestinier söka svar på frågor kring handling och identitet, sökande och mening. Frågeställningen kan delas upp i två delar:

- 1) Hur blir sumud identitetsskapande?
- 2) Hur svarar sumud mot sökandet efter mening?

1.2 Metod och avgränsningar

För att kunna svara på frågeställningen gjordes sju intervjuer med totalt nio respondenter. Utöver detta finns observationer, intervjuer och föreläsningar från mina tidigare resor i Israel, Palestina och Jordanien. Resor med en sammanlagd tid på drygt fyra månader under perioden januari 2015 till april 2018. Det insamlade observationsmaterialet har legat som grund för förståelsen av sumud bland palestinier i Mellanöstern samt vidare använts som sekundärmaterial för förståelsen av sumud bland palestinier i Sverige.

Ambitionen har varit att utifrån ett symboliskt interaktionistiskt tillvägagångssätt skapa en dynamik i intervjuerna trots en fast frågeguide. Viss kongruens finns mellan respondenterna på grund av frågeguiden men då frågorna inte framställts statistiskt i förhållande till respondenten har de snarare fått till syfte att skönja fler nyanser av ämnet än att räkna in exakta svar. Devisen att inte förstå förrän jag förstår har varit rådande.² Under varje intervju har även viss karaktäristika från de enskilda intervjuerna noterats och finns med som en del av presentationerna av informanterna i avsnitt 3.

Tematiken sumud har under intervjuförloppen haft en framträdande roll. Alla frågor kring sumud eftersträvar djupare förståelse av vad sumud innebär för det palestinska folket och i synnerhet för palestinier i diasporan, här avgränsat till palestinier i Sverige. Metoden gränsar till "Grounded Theory" där intervjumaterialet får stå för sig självt men där analysen sker med hjälp av en lämplig teori vilken får förklara materialet och på det sättet eventuellt utveckla en ny teori som kan ligga till grund för senare forskning. Även så kallad "aktionsforskning" gränsar till detta arbete där det finns ett fokus på att forskningen är till för att förändra rådande förhållanden. Arbetet här är en kvalitativ och induktiv studie som syftar till att beskriva fenomenet sumud. Således har intervjuer och observationer fått bilda en förförståelse av sumud. Utifrån detta har sedan insamlade data bearbetats och kategoriserats för att få fram vilka områden som senare skulle komma att stå i fokus under analysarbetet. Varje intervju transkriberades och sammanfattades för att materialet senare skulle kunna utgöra

² Trost, 2010, s. 131-132.

grundmaterial för uppsatsen. Den första sammanfattningen skickades ut till respektive respondent, för genomläsning, för att undvika missförstånd vid den senare tolkningen.³ Ur det framtagna materialet har lämpliga begrepp och mönster utkristalliserats, detta för att olika företeelser senare ska kunna beskrivas tillsammans med respondenternas synsätt samt gemensamma nämnare. Dessa begrepp och mönster har sedan använts för att bilda en mer formell struktur⁴, se sammanfattning av varje intervju, vilken på slutet prövas mot Viktor Frankls teori om logoterapi⁵, se avsnitt 1.5.

Den frågeguide som använts är byggd på egen inläsning samt på resor och egna erfarenheter från området Palestina och Israel sedan år 2011. Varje intervju har haft en uppsättning bestämda frågor som har levererats i en semi-strukturerad form med öppna svarsalternativ. Utgångspunkten har varit symbolisk interaktionism där fokus varit på att förstå den intervjuades tankar och känslor liksom skeenden i rummet. Under studiens gång modifierades och skärptes dessutom frågorna för att komma närmare kärnfrågan, detta samtidigt som varje intervju har fått löpa fritt för att den intervjuade i den mån det gått inte skulle bli styrd i sin tankegång. Intervjuformen var sålunda narrativt bunden för att den intervjuade skulle få associera tämligen fritt i förhållande till ämnet. På det sättet har möjlighet funnits att sätta sig in den intervjuades föreställningsvärld.⁶

Vid två tillfällen intervjuades respondenterna i par. Vid bägge dessa tillfällen underlättades språkförståelsen. Två intervjuer genomfördes på engelska. Allt material, från dessa två intervjuer, har översatts från engelska till svenska. Alla intervjuade har utlovats anonymitet i den grad att namn och orter har ändrats. I huvudsak har informanterna i förväg enbart fått veta att intervjun handlar om sumud. En av informanterna fick dock av språkliga skäl frågorna per mejl före intervjun. Svaren förefaller inte ha påverkats av detta.

Objektivitet är något jag enbart kan sträva efter och jag böjer mig inför det faktum att det i ett hermeneutiskt arbete aldrig går att bli helt objektiv. Exempelvis så har perspektivet på själva frågeställningen kommit att vara i ständig rörlighet på grund av förskjutningar i processen och på grund av egna insikter.⁷ Under arbetets gång har jag försökt se mönster kring sumud utan påverkan från mina egna förutfattade meningar. Med det sagt, jag själv är ensam ansvarig för eventuella misstag och feltolkningar.

Uppsatsen har en särskild avgränsning på 9 djupintervjuer av palestinier i Sverige. Avgränsningen blev här omvänd då det var besvärligt att finna en snäv grupp informanter efter liknande ålder och samma kön. Istället fick gruppen breddas efter dessa kategorier.

³ Endast en respondent svarade med ett tillrättaläggande. Efter mejlkonversation visade det sig vara ett missförstånd och den ursprungliga texten kunde stå kvar.

⁴ Trost, 2010, s. 35-36.

⁵ Frankl, 1993. Viktor Frankl var professor i psykiatri och neurologi och utformade logoterapin vilken i korthet går ut på att hjälpa individen att finna mening med sitt liv.

⁶ Trost, 2010, s. 49.

⁷ Trost, 2010, s. 132-134.

En avgränsning har sedan gjorts avseende sumuds betydelse för en lösning på konflikten. På grund av uppsatsens fysiska begränsning har jag fått utelämnat möjligheten att undersöka hur sumud uppfattas eller används av judar i Israel. Jag har heller inte gjort någon jämförelse med judar som lever i diasporan eller undersökt om palestinier boende i andra länder och världsdelar delar den utveckling av sumud som skett i Sverige. Inte heller den religiösa kopplingen till sumud framkommer, eller undersöks inte i nämnvärd mening, i detta arbete.

1.3 Begreppsförklaringar

Sumud

Grundbegreppet, sumud, betyder uthållighet, på engelska *steadfastness, perseverance*.⁸ Grundformen är *šamad – to stand firm, hold on, persist*. Verbformen *šumūd* blir – *standing firm, holding on, persistence*, och har i språklexikonet tillägget: som i tider av svårigheter.⁹

Sionism

Sionismen kan tjäna flera olika syften, ibland skilda från varandra. Dels kan den ha religiösa eller kulturella syften, dels rent politiska. Den dominerande riktningen har varit att det förlovade landet är till för det utlovade folket i judarna. Därmed har det sionistiska projektet många gånger haft en stark messiansk och nationell prägel. Religiösa och sekulära angelägenheter för staten Israel har sedan många gånger blandats i och med nya grupper av judar som har invandrat från olika delar av världen.¹⁰

Förkortningar

BDS – Bojkott, desinvestering och sanktioner. BDS-rörelsen är en ickevåldslig internationell rörelse som verkar för ett fritt Palestina och vill arbeta för demokratisering och stabilitet.¹¹

IDF – Israeli Defense Forces är Israels försvarsmakt.

NGO – Non-Governmental Organisation.

PA – Palestinian National Authority, på svenska den Palestinska myndigheten. I uppsatsen används genomgående PA.

⁸ Intervju med språkvetare Anette Månsson 2017-12-07.

⁹ Elihay, Yohanan, 2012, nr 7716 och 7838.

¹⁰ Mattsson, 2017, s. 32.

¹¹ BDS. <https://bdsmovement.net>. Hämtad 2019-03-31.

1.4 Disposition

För att underlätta läsningen för läsare vilka i förväg inte har studerat Israel-Palestina-konflikten, har förståelse sökt skapas om sumud och dess kontext genom att i första kapitlet klargöra grundbetydelsen av begreppet sumud och dess omständigheter. I samma kapitel hittar läsaren även en teoridel. Genom att tillämpa Viktor Frankls teori om logoterapin, kommer sumud att i den här uppsatsen belysas ur ett existentiellt perspektiv. I kapitel ett finner läsaren också tidigare forskning genom ett urval av den bearbetning som pågår kring begreppet sumud.

I andra kapitlet får läsaren dels del av fyra röster från mina tidigare fältstudier, dels en genomgång av konflikten som ett behövligt bakgrundsmaterial för den senare resultatdelen. I tredje kapitlet kommer så sammanställningen av de nio intervjuer som genomförts. Här får läsaren även en presentation av de nio informanterna för att kunna förstå vilken kontext de kommer ifrån. I kapitel fyra appliceras så Frankls teori på materialet för att till sist leda till slutsatser och svar om uppsatsens problemformulering i kapitel fem. I kapitel fem presenteras även förslag på vidare forskning.

1.5 Teori

För en djupare tolkning och förståelse av sumud används i denna uppsats Viktor Frankls modell logoterapin. Genom nämnda teori söks förståelse för det arabiska begreppet sumud och hur dess upprätthållare (det palestinska folket) lever genom sumud. Logoterapin går ut på att finna mening trots svåra livsbetingelser, och att våga bära optimism i en till synes fruktlös tillvaro, där individens vara trots allt får visa sig större än de umbäranden hon måste utstå. Genom att se mening kan individen också finna styrka till handling. Provisoriet individen utsätts för när hon tvingas till exil kan å ena sidan stjälpas henne, å andra sidan bli en väg att genom minnet av det liv hon haft få kraft för att såväl överleva som att återmobilisera egenvärdet. Genom att använda mig av Frankls teori om logoterapin är ambitionen att finna betydelser av sumud som identitetsskapande och meningsbärande.

Nedan görs en djupare beskrivning av själva modellen vilken senare kommer att användas som underlag för uppsatsens analysdel.

1.5.1 Att hitta en mening

Viktor Frankl, psykiatriker och psykoterapeut, grundade logoterapin, en terapi formad efter vad han sett vara människans dimensionella konstitution. Varje individ behöver finna mening för att överleva svåra livsbetingelser. Uppgiften var för honom att visa

på hur livet kan ha eller få mening även där det kan tyckas omöjligt, och ändå bli ett meningsbärande liv.¹²

Frankl skriver i sin bok ”Livet måste ha en mening” att när människan utsätts för lidande, skuld och död, finns fortfarande möjligheten att behålla en viss optimism som svar på individens inre meningssökande med tillvaron. Lidandet förklaras som något som kan resultera i tillstånd som är och förblir positiva, skuld som något som kan förändra en individ och döden som något som kan uppfattas ”som en sporre till ansvarsfullt handlande” Med det sagt menar Frankl inte att individen per se under livets svåra omständigheter måste eller alltid kan vara optimist. Han jämför istället optimismen med kärlek och tro, ting som inte går att tvinga fram.¹³ Poängen är att hitta en mening där individen får kraft och styrka att hantera lidandet. Här kan samvetet i lidandet bli en impulsgivare som skapar den riktning som individen behöver.¹⁴

Individen själv kommer alltid från ett sammanhang som på något sätt inbegriper vissa värden, värden vilka har växt fram efter en långsam utveckling över generationerna. Dessa värden är inkorporerade i människan och kan ge henne kraft och riktning genom nya bidrag. Förmågan till handling, olika möten och upplevelser samt förmågan att höja sig över sin egen livssituation, hur determinerande den än verkar, kan genom dessa värden, hos den enskilda individen, hjälpa henne att finna mening med sitt liv.¹⁵

Att söka efter mening är primärt och något som enligt Frankl är betydligt större än exempelvis reaktionsmönster och försvarsmekanismer. Att finna ett syfte med sitt liv kan medföra att en enskild individ är beredd att dö för de värden och de ideal hon står för.¹⁶ De grundar sig i en existentiell frustration, grundad i såväl liv och mening, som vilja till mening. Här finns en dold potentiell mening vilken behöver förvandlas till verklig mening. ”Vad människan behöver är inte ett spänningsfritt tillstånd utan strävan och kamp för ett mål som är henne värdigt”. Människans yttersta väsen är att bära ansvar. Genom att göra det så finner hon också mening.¹⁷

1.5.2 Individens existens som ett provisorium

När individens existens uppehålls inom ett provisorium som hon själv åtminstone inte skenbart kan påverka, kan den kallas för provisorisk. Provisoriet kan existera utan någon tydlig tidsram. Individens upplevelsetid kommer att leva sitt eget liv.¹⁸ Förnedringar inom detta provisorium kan vara vanliga men för den delen på intet sätt accepterade. För somliga inträffar apati – som nödvändig skyddsmekanism. Andra, vilka lever under långvarigt förtryck, reagerar med sentimentalitet över det som varit.

¹² Frankl s. 11-15

¹³ Frankl, s. 147.

¹⁴ Frankl, s. 153-154.

¹⁵ Frankl s. 153-154.

¹⁶ Frankl s. 112.

¹⁷ Frankl s. 113-117. Citatet är hämtat från sidan 117.

¹⁸ Frankl s. 83-84.

Hur stort lidandet de facto är hos den enskilda individen behöver inte ha betydelse för individens upplevelse. Lidandets omfattning och inverkan är relativt för utkomst och handlande. Där en individ upplever sig ha avskrivits människovärdet nedvärderas även det egna jaget. Individen behöver då återmobilisera känslan av ett egenvärde.¹⁹

Frankl talar även om en retrospektiv livsform – där individen lever i det förgångna som en väg att bemästra ett pågående skeende och överleva det som pågår i nuet. Om den enskilde orkar se någon slags framtid finns ännu möjlighet till utveckling. Den anledning som finns kvar att leva hjälper hen att stå ut med umbäranden i nuet.²⁰ Hur detta sker måste förstås från person till person men Frankls logoterapi ger oss en fingervisning om en väg att tolka sumud som livshållning. Varje individ måste hantera sitt eget lidande för att kunna vara²¹. När Frankl beskriver logoterapin visar han på narrativet som grund för sitt arbete. Den plågade människan får med egna ord berätta vad hen varit med om utan att terapeuten har en åsikt om lidandets grad. Frankl menar att berättelsen många gånger till och med kan bli ett självupplevt tvång där den utsatte måste berätta om vad hen blivit utsatt för.²²

Ordet logos, från logoterapin, handlar här om mer än logik. Det handlar om existens och i viss mening om ontologi, ett varande. Genom logoterapin blir logos även aktivistisk – det finns ett görande.²³ Logoterapin rör sig således mellan ett varande och ett görande.

Mitt i detta menar Frankl att ingen miljö kan bryta ned en människa så svårt att hon med nödvändighet fråntas den yttersta friheten att handla efter eget sinne. I varje situation, även den svåraste, kan individen utveckla mening med sitt liv och därigenom behålla en viss frihet. Ett inre lidande kan förvandlas till handling.²⁴

1.6 Tidigare forskning

Anette Månsson, universitetslektor i semitiska språk, skrev sin avhandling om poeten och författaren Mahmoud Darwish och hur hans språkbruk förändrades i övergången från hemlandet till exil.²⁵ Här ”blir relationen mellan människa och natur utgångspunkten för sumud som motstånd”²⁶. Olivträdet har en särskild betydelse där trädets funktion är att vara ett ”axis mundi”, den världsaxel, som allt snurrar kring. Det

¹⁹ Frankl s. 38-39, 43, 48, 58.

²⁰ Frankl s. 85-87, 90-95.

²¹ Att leva i varat kan beskrivas som att leva i ett transcendent medvetande. Med andra ord, att vara närvarande här och nu med allt vad det innebär.

²² Frankl s. 102.

²³ Frankl s. 129-131.

²⁴ Frankl s. 79-81.

²⁵ För att tydligare förstå Månssons resonemang är utläggningen om hennes forskning på sumud kompletterad med en intervju samt genom mejlkontakt.

²⁶ Mejlkonversation med Anette Månsson 2018-05-03.

finns här en mytologisk betydelse där trädet, en symbol för sumud, får tjäna som en bro mellan det profana och det heliga.²⁷

Koppling till generationerna bakåt som har odlat samma mark i generationer är stark.²⁸ Det främsta kännetecknet för sumud, menar hon, är den positiva relationen mellan naturen och människan.²⁹ Månsson visar på betydelsen av ett jordbruksperspektiv där vården av jorden är en del av livet självt. Att vara på platsen fördjupar både individens och kollektivets identitet. Genom att återplantera, vårda jorden och låta nya frön spridas för vinden förs arvet vidare. Att lämna platsen innebär rotlöshet och förlorad kontakt med fäderna. Hos Darwish finns en närmast mytologisk bild av vad sumud är. När Darwish själv blev tvingad att gå i exil slutade han att använda sumud som uttryck i sina texter. Anettes tolkning är att när sumud tvingas utanför sitt lands gränser, förändras begreppet från att vara ett ”stanna kvar” till att föra en uthållig kamp mot ockupationen om än på annan plats. Hennes tolkning är att sumud är att leva med ett starkt personlighetsideal där begreppet upprätthålls på grund av kärleken till landet.³⁰ Banden mellan individen och landet måste bevaras.³¹

I grunden står sumud för en passiv hållning. En uthållighet som står över inslag av mer våldsam karaktär. Därmed inte sagt att mer våldsamma inslag i kampen för ett fritt Palestina inte kan förekomma. Månsson menar vidare att kampen i första hand inte handlar om den teoretiska och politiska rätten utan om just rätten till den fysiska marken, där olivträdet står kvar.³²

Flera är de forskare som har använt sumud i Palestina som utgångspunkt för att förstå svårigheterna som följer med att leva under ockupation. Forskarna Anna Johansson och Stellan Vinthagen visar på att sumud existerar såväl inom dagens Palestina som utanför i olika flyktingläger. *Nakba*³³ och de konsekvenser som har uppstått till följd av detta, för palestinier samman oavsett var de idag bor. Sumud behöver därför studeras i förhållande till olika dimensioner av makt. Utgångspunkten är för Johansson och Vinthagen fyra olika sociologiska dimensioner, relationer (mellan de olika aktörerna), rumsbestämning, tidsförhållanden och praktiskt utförande av motstånd. Med dessa variabler, och med öppenhet för fler, vill de underlätta för vidare forskning för att så få en mer nyanserad, koherent och systematiserad forskning kring vardagligt motstånd.³⁴

Johansson och Vinthagen visar i stora drag på hur sumud med grundbetydelsen att stanna i landet (med ett visst romantiserat drag av landsbygden och kvinnan som bärare av såväl familj och by) har utvidgats till att omfatta en mer komplex och

²⁷ Månsson, 2003, s. 86-87.

²⁸ Intervju med språkvetare Anette Månsson 2017-12-07.

²⁹ Månsson Anette, 2003, s. 82.

³⁰ Intervju med språkvetare Anette Månsson 2017-12-07.

³¹ Månsson, 2003, s. 90.

³² Intervju med språkvetare Anette Månsson 2017-12-07.

³³ Nakba, den stora katastrofen, refererar till när över en halv miljon palestinier tvingades att lämna sina hem i samband med bildandet av staten Israel 1948.

³⁴ Johansson och Vinthagen, 2015, s. 1, 3 och 25.

proaktiv social praktik, en så kallad ”tredje väg”, där sumud innebär att vare sig acceptera våld eller att passivt underordna sig ockupationen. Sumud kan då tolkas tjänstgöra som en mindre synlig politik vilken utnyttjar de luckor som uppstår hos den dominerande makten.³⁵ Johansson och Vinthagen skriver:

Sumud might include practices that are part of collective struggles, but these do not emerge due to formal organization or a centralized and planned political strategy. Instead, its distinguishing feature is how it is integrated in and emerges from ordinary people’s everyday life, as individual response to the experience of domination.³⁶

Sumud har, enligt Noura Alkhalili, kommit att utvecklas till en fin balansgång mellan att dels underminera ockupationen, dels att tidvis ge vika för densamma. I sin avhandling kring palestiniernas situation i Östra Jerusalem söker hon se hur den enskilde tillsammans med kollektivet kan finna ett etiskt hållbart och livsbejakande liv under ockupationen.³⁷

Matts Mattsson, som liknar sumud vid aktionsforskning, ett område där forskning och utveckling följer verkliga skeenden på det aktuella området, menar att sumud är så mycket mer än ihärdighet och stolthet. Det är en del av den palestinska befrielsekampen och får till mångt och mycket liknas vid en livsstil. För palestinier innebär sumud att tvingas leva och genomgå allt vad ockupationen innebär. Genom aktionsforskning kan forskaren löpande se hur sumud utvecklas under ockupationens omständigheter.³⁸ Ett exempel på det är hur sumud, under den första intifadan, förändrade ockupationen från att vara ett inkomstbringande projekt till att istället bli ett kostsamt projekt för Israel.³⁹

Enligt Mattsson förekommer två varianter av sumud, en vilken är mer passiv och en mer aktiv, från ett passivt uthärdande till att agera på de svårigheter som folket lever under.⁴⁰ Här är det intressant att närmare studera palestinska kvinnors roll under temat sumud. Laurie Treffers har lyft kvinnans roll utifrån en annars tämligen bunden könsmaktsordning. Hon har funnit att palestinska kvinnor, under den israeliska ockupationen, tenderar att frångå den patriarkala ordningen där kvinnans främsta uppgift är att sköta hem och barn, till att gå in i en mer tydlig beskyddarroll och därmed expandera sumud från ett vardagligt motstånd till att mer aktivt delta i demonstrationer, använda sig av facebook-aktivism etc. De kvinnor som Treffers intervjuade menade dock att motståndet och brytningen mot den rådande

³⁵ Johansson och Vinthagen, 2015, s. 2 och 9.

³⁶ Johansson och Vinthagen, 2015, s. 6.

³⁷ Alkhalili, 2017, s. 2.

³⁸ Mattsson, 2017, s. 156-160.

³⁹ Alkhalili, 2017, s. 35.

⁴⁰ Mattsson, 2017, s. 163.

könsmaktsordningen sker på grund av just ockupationen och inte mot den annars varande patriarkala ordningen.⁴¹

Forskare från An Najah University på Västbanken och Cardiff University i Storbritannien har fokuserat på hur sumud spelar en avgörande roll även för sjuksköterskor på Västbanken och hur de agerar under ockupationen. Studien hävdar att sumud är avgörande för att vården inte ska fallera eller rent av upphöra att existera på grund av de svårigheter som ockupationen för med sig i vardagslivet. Sumud, menar man, är i det närmaste ett kulturellt fenomen men så djupt inorporerat i det palestinska folket, att det kan benämnas som en del av det palestinska folkets själ.⁴²

2 Bakgrundsmaterial⁴³

2.1 Fyra röster från Mellanöstern om sumud

Under en resa till Mellanöstern, under 2018, fick jag tillfälle att ställa frågan om sumuds betydelse direkt till präster och andra ledare inom olika kyrkor i Palestina, Israel och Jordanien. Här nedan återges några av svaren.

Den anglikanska prästen Naim Ateek, grundare av Sabeel⁴⁴ i Jerusalem, fördjupar betydelsen av sumud genom att länka det till ett varande där han använder begreppet *thabaat* (att vara grundad). Thabaat, menar han, går djupare och breddar idén om att stanna i landet.⁴⁵ I sin bok "A Palestinian Theology of Liberation" beskriver han det som att det också handlar om den återhämtningsförmåga som det palestinska folket har. Ett citat från boken lyder: "The Palestinian people are rooted not only in their homeland, but in faith, justice, truth, righteousness, and their desire for peace."⁴⁶ Munther Isaac, präst i Lutherska kyrkan i Betlehem, fokuserar istället på generationsskillnaderna hos befolkningen. Den unga generation som växer upp idag, menar han, fick inte uppleva den första intifadan, där de flesta på något sätt var involverade i ett ickevåldsligt uppror. Senare intifador har haft inslag av mer våld på grund av den apartheid som idag råder. Ungdomar i dagens Palestina har en betydligt sämre framtid på grund av denna apartheid. Skillnaderna, säger han, märks tydligast i vattentillgång, reserestriktioner och byggnadslov. Vid frågan om det finns något hopp

⁴¹ Treffer, 2018, s. 61-62.

⁴² Marie, 2016, s. 1-2 och 10.

⁴³ Bakgrundsmaterialet är till för att även den läsare som inte är insatt i konflikten ska förstå arbetet. Detta innebär att mycket kommer att utelämnas till förmån för avgränsning och djupläsning av ämnet sumud.

⁴⁴ Sabeel är en kristen, befrielsesteologisk organisation med huvudsäte i Jerusalem. En avknoppning finns idag i Nasaret.

⁴⁵ Föredrag av Naim Ateek, 2018-02-21, Jerusalem.

⁴⁶ Ateek, 2017, s. 150.

kvar menar Munther att hopp är något de själva måste skapa och att de gör det genom att vara aktiva.⁴⁷

Ett exempel på aktivitet är det som Violette Khoury, medgrundare av organisationen Sabeel i Nasaret, berättade om under ett möte i Nasaret, nämligen att en av hennes främsta uppgifter idag är att föra vidare berättelsen om Palestina. Allt för att motarbeta glömskan hos det palestinska folket. Det är viktigt att veta varifrån man kommer, menar hon, för att kunna förstå sin identitet. Att berätta är att ta ansvar för kommande generationer,⁴⁸ något som vi senare kommer att se är ett återkommande tema i uppsatsens intervjuer.

I Amman fick jag möjlighet att samtala med prästen Samer Azer om sumud. Han är själv palestinier med rötter från Jerusalem. Han menar att för palestinier i Jordanien handlar sumud om att fortsätta strävan mot en rättvis fred med en tvåstatslösning i fokus, där Jerusalem är huvudstad. Sumud betyder enligt Azer att också alla flyktingar, oavsett när de är födda, ska ha möjligheten att flytta tillbaka om de vill. Sumud inbegriper att inte bli fråntagen den möjligheten. Dessutom innebär sumud enligt Azer att palestinier måste ha lika rättigheter som en israel när det kommer till välfärdsfrågor.⁴⁹

2.2 Bakgrundshistoria

Den judiska staten Israel utropades ensidigt under Ben Gurions ledning, och utan FN:s godkännande, som självständig stat den 14 maj 1948. Storbritanniens styre över Palestina hade dagen före upphört och den delningsplan som FN aviserat enligt resolution 181 genomfördes inte. Ingendera parten hade heller godkänt resolutionen.⁵⁰ Målet för den judiska sionismen var att bilda en judisk stat i Palestina. En första lösning var just bildandet av staten Israel där Jordanien från november 1947 styrde över östra Palestina, det som idag är Västbanken, en lösning som var möjlig på grund av de goda relationerna mellan dåvarande premiärminister Golda Meir och kung Abdullah i det Hashemitiska kungadömet i Transjordanien.⁵¹

Mattsson förklarar den senare expansionen av Israel i tre steg. Det första är självständighetskriget 1948, det som av palestinerna kallas för Nakba (den stora katastrofen). Kriget slutade med att Israels territorium utökades och att man besatte 78 % av Palestinas yta. Redan 1949 fick Israel sedan sitt internationella erkännande längs den Gröna linjen⁵². Det andra steget utgjordes av sexdagarskriget 1967 där Israel efter

⁴⁷ Föredrag av Munther Isaac, 2018-02-24, Betlehem.

⁴⁸ Föredrag av Violette Khoury, 2018-02-19, Nasaret.

⁴⁹ Föredrag av Samer Azer, 2018-02-27, Amman.

⁵⁰ Mattsson, 2017, s. 62-64.

⁵¹ Morris, 1994, s. 10. Västbanken var redan då märkt som palestinsk stat efter beslut i FN.

⁵² Gröna linjen fastställdes efter självständighetskriget 1948 för att markera gränsen mellan Israel och Jordanien. Idag refereras gröna linjen ofta till som rådande fram till sexdagarskriget

attacker från arabvärlden snabbt återtog kontrollen och istället för att falla erövrade nya områden. Runt 325 000 palestinier flydde och Israel kontrollerade nu hela det område som förut utgjordes av det brittiska Palestinamandatet. Tredje steget, menar Mattsson, börjar med den stora bosättningsrörelsen på 1970-talet. Israel börjar nu på allvar och med statligt stöd att bygga bosättningar på ockuperat område.⁵³

Historiskt sett har området Palestina varit en knutpunkt mellan världsdelar och imperier med Asien i öster, Europa i väster och Afrika i söder. Landet saknar i stort sett naturtillgångar men har geografiskt utgjort en viktig plats för möten, handel och som slagfält.⁵⁴ På grund av sitt geopolitiska läge mellan flera starka makter har Palestina mestadels varit ett land under ockupation – av egyptierna, assyrierna, babylonierna, perserna, grekerna, romarna, araberna, korsfararna, ottomanerna, briterna och israelerna.⁵⁵ Begreppet *longue durée* kan användas för att beskriva den geopolitiska utvecklingen i Palestina. Det är en hjälp för att placera konflikten mellan Israel och Palestina i ett längre historiskt perspektiv där olika mäktiga imperier ständigt har avlöst varandra. Detta hjälper oss också att förstå den palestinska befolkningens reaktion på ockupationen,⁵⁶ något som medieprofessor dr. Ayyad bekräftade vid en intervju på Betlehems universitet. Det palestinska folket har enligt honom utvecklat en livsstil som blivit möjlig att anpassa till det för tillfället härskande imperiet. Härur kan ursprunget till sumud skönjas då det handlat om att hårda ut och bli kvar på sin mark och odla sin jord oavsett vad som händer runtomkring.⁵⁷

Teologen och historikern Mitri Raheb kallar det folk som blivit kvar för ”landets folk”, och beskriver det som folket som genom århundradena fått byta språk, byta namn på landet och ibland även religion. Kvar finns en stark identifikation med landet bland de judar, kristna och muslimer som oavbrutet har funnits där sedan bibelns tid.⁵⁸ Under mina egna resor i området har jag dessutom återkommande hört palestinier som med eftertryck hävdar att kulturen kommer före religionen. Det är kulturen som håller folket samman.

2.2.1 Fördrivningen

Benny Morris, israelisk professor i historia, tillhör en ny generation historiker som efter att ha fått tillgång till dokument ur utrikes- och inrikes-politiska arkiv, från bildandet av Israel och kriget 1948-1949, vill visa på hur utdrivningen av araber gick till. Ett delande av landet var det enligt Morris inte att tala om. Den gamla historieskrivningen menar han måste ifrågasättas då den skrevs av krönikörer och inte

1967 och Israels ockupation av Västbanken. Värt att notera är resolution 242 där FN ställer krav på att Israel ska återgå till den ursprungliga Gröna linjen, alltså den som gällde före 1967.

⁵³ Mattsson, 2017, s. 62-64.

⁵⁴ Raheb, 2014, s. 63-65.

⁵⁵ Raheb, 2014, s. 66.

⁵⁶ Raheb, 2014, s. 22.

⁵⁷ Ayyad, intervju, 2018-02-23.

⁵⁸ Raheb, 2014, s. 23.

av riktiga historiker. Den nya visar på att det som ofta kallas för ett frivilligt lämnande istället handlade om en fördrivning. Yitzak Rabin,⁵⁹ skriver han, offentliggjorde själv i sina memoarer att det skett en fördrivning från flera platser.⁶⁰ En historieskrivning som menar att araberna självmant lämnade sina bosättningar blev dock förhärskande, framför allt för sionister i diasporan.⁶¹ Den nya historieskrivningen har i olika omgångar möjliggjort ny forskning kring vad som egentligen hände under perioden 1948-1957.⁶²

Den israeliska drömmen var ett ”Eretz Israel” där judar i försakingringen skulle kunna samlas. För att drömmen skulle kunna besannas behövde alla palestinier flytta, detta enligt Israels förste premiärminister Ben Gurion. Grundare av denna politiska sionism anses vara Theodor Herzl. Han var den som bar idén om att en egen judisk stat måste tillskapas, detta på grund av den judiska befolkningens situationen i Europa redan på slutet av 1800-talet.⁶³ En frivillig flytt av den palestinska befolkningen kom dock inte till stånd. Förenta Nationernas delningsresolution utgick inte från en folkomflyttning och palestinerna själva, som under den här tiden företrädde av Arabiska Högsta Rådet, ville inte samarbeta under sådana premisser. En våldsspiral inleddes.⁶⁴

Morris hävdar dock att Yishuven⁶⁵ inte hade någon medveten strategi för att tömma Palestina på dess invånare, snarare fanns det meningsskiljaktigheter bland de styrande. Att så många skulle fly i panik när Haganah, den judiska armén, attackerade byarna var oväntat.⁶⁶ Flykten orsakades till stor del på grund av rykten som skapades under det att Haganah, den judiska armén, sökte skapa en korridor genom landet för att säkra en judisk stat. Något tydligt arabiskt/palestinskt ledarskap som kunde säkra palestinernas kvarvarande fanns inte. Flera massakrer utfördes av Haganah vilket också ökade flyktvågen. Ledarskapet i den nybildade staten Israel såg möjligheter i flykten då ett för stort antal kvarvarande palestinier skulle kunna försvaga en judisk stat.⁶⁷ Riskerna för att ett mindre antal kvarvarande araber skulle gå i strid mot de nya invånarna minskade dramatiskt.⁶⁸ Det komplexa i frågan för ledarskapet i Israel var moral och ideologi. Hela frågan blev enligt Morris besvärande:

The old history – whose purest expression, incidentally, is to be found in Israeli elementary- and high-school history textbooks and in David Ben-Gurion’s own ’histories’ of the Yishuv and Israel’s first years (Medinat Yisrael Hamehudeshet, Behilahem Yisrael, and so on) – generally makes

⁵⁹ Yitzak Rabin tjänstgjorde som general i armén (under tiden för Israels statsbildning) och blev senare premiärminister i Israel. Han blev 1995 mördad av en högerextremist, ett år efter att han tillsammans med Yasser Arafat och Shimon Peres tilldelats Nobels fredspris.

⁶⁰ Morris, 1994, s. 2-4.

⁶¹ Morris, 1994, s. 5.

⁶² Morris, 1994, s. 7.

⁶³ Pappe, 2017, s. 67.

⁶⁴ Mattsson, 2017, s. 42-45.

⁶⁵ Yishuv användes som namn för den judiska kolonin i Palestina före statsbildningen 1948.

⁶⁶ Morris, 1994, s. 281.

⁶⁷ Morris, 1994, s. 20-22.

⁶⁸ Morris, 1994, s. 101.

the claim that in the immediate wake of the 1948 war, Israel's leaders desperately sought to make peace with one or all of the Arab states but the Arabs, hell-bent on the destruction of Israel, turned down these overtures and repaid this goodwill with continued belligerence.⁶⁹

Morris vill göra upp med den äldre forskningen som hävdar att den nya staten Israel sökte fred med arabstaterna, något som inte fungerade på grund av arabernas fientlighet. Enligt honom faller den hållningen bort baserad på senare forskning. Han vill också göra upp med den teori som säger att palestinierna själva skulle ha skapat flyktingproblemet som uppstod, en teori som bygger på att de arabiska ledarna skulle ha uppmanat palestinierna att lämna sina hem. Han vänder sig också mot bilden som florerar där Israel framställts som den nya nation som gjorde allt för att skapa fred men som i gengäld enbart möttes av stridslystnad från arabvärlden.⁷⁰ Istället visar han på hur palestinierna i gemen ville leva i fred, om inte annat som ett erkännande av judarnas framgång.⁷¹ Denna tolkning stärks av professor Ayyad som menar att det palestinska folket var vana av att leva under ockupation. Oavsett vilket imperium som har styrt Palestina så har folket bott kvar och härdats ut. Israels ockupation av Palestina skiljer sig dock från andra ockupanter av området då Israel vill flytta på den palestinska befolkningen.⁷²

Den stora orsaken till den palestinska flykten var judiska anfall och erövringar. Arabiska ledare uppmanade befolkningen att stanna kvar eller återvända om de redan gått i landsflykt, tvärtemot hur historien brukar beskrivas.⁷³ Morris hävdar två spridda förklaringar till flykten. Den första är att den judiska militären beordrade en fördrivning utifrån en redan förutbestämd plan, något som i realiteten endast skedde i 5% av fallen. Den andra beskrivningen är att arabstaterna beordrade en evakuering för att skapa utrymme att kunna gå i krig med den nybildade staten.⁷⁴ I själva verket uppgick de arabiska order som delades ut om att lämna hemmen inte mer än 10 % och i hälften av dessa återvände invånarna i ett senare skede.⁷⁵ Det fanns tillfällen då fördrivningen inte lyckades och Morris nämner specifikt det arabiska sumud, som han menar, visade sig vara starkare än arméns försök till fördrivning.⁷⁶

Strax efter utropandet av staten Israel, i början på juni 1948, hade runt 300 000-400 000 personer lämnat sina hem.⁷⁷ I slutet av kriget fanns runt 600 000-760 000 arabiska flyktingar som inte fick återvända men som arabvärlden inte heller gärna var villiga att ta emot. Cirka 5 %, hade fördrivits direkt av judisk militär, och ytterligare cirka 70 %

⁶⁹ Morris, 1994, s. 5.

⁷⁰ Morris, 1994, s. 5.

⁷¹ Morris, 1994, s. 10.

⁷² Ayyad, intervju, 2018-02-23.

⁷³ Morris, 1994, s. 31-32.

⁷⁴ Morris, 1994, s. 84.

⁷⁵ Morris, 1994, s. 100.

⁷⁶ Morris, 1994, s. 281.

⁷⁷ Morris, 1994, s. 102.

valde att lämna sin hem som en direkt konsekvens av militära operationer.⁷⁸ Den palestinska flyktingfrågan blev en extra börda för arabländerna ovanpå frågan om Israels statsbildning.⁷⁹

Öppnade arkiv har gett nya insikter i vad som hände under den första exilen men mycket återstår att forska i och Morris påpekar att så länge de arabiska arkiven är stängda så kommer många frågor inte att kunna besvaras.⁸⁰

2.2.2 Utvecklingen efter bildandet av staten Israel

Konflikten som följde efter den palestinska flykten, menar Morris, var inget annat än *land-grabbing*⁸¹, där flera arabiska stater inklusive Israel försökte få del av det som var kvar av Palestina. Frågan handlade nu enligt Morris inte längre om ifall Palestina skulle kunna bli en egen stat, eller ens om att försvara den nybildade judiska staten, utan vilka andra stater som skulle kunna tjäna på konflikten.⁸² Snart planerades judiska bosättningar av Yishuven. Att låta judiska bosättare bebygga landet skulle säkra de palestinska förflyttningarna.⁸³

För palestinerna uppstod efter Nakba 1948 svårigheter att tolka den uppkomna situationen med landförlust och flykt.⁸⁴ Frågan om hur Israel skulle handskas med de palestinska flyktingarna lastades nu över på arabstaterna. Israel ville säkra sina nya bosättningar och stängde möjligheterna för palestinier som flytt att återvända. Arabstaterna krävde å sin sida redan 1949 full möjlighet till återvändande.⁸⁵

Under kriget 1967 förlorade den palestinska befolkningen ännu mer mark. Samtidigt uppkom även problemet att det kollektiva minnet började svikta. Den gemensamma berättelsen spretade ända fram till det att den palestinska befolkningen började organisera sig under 80-talet. Då började man gemensamt söka nya vägar till frihet, något som bland annat kom till uttryck genom olika intifador, uppror.⁸⁶ Den första stora intifadan⁸⁷ bröt ut 1987.⁸⁸

År 1977 godkändes den första bosättningen på ockuperat territorium. Efter det expanderade bosättningarna i snabb takt. Samtidigt växte Islamiska Jihad och Hamas

⁷⁸ Morris, 1994, s. 101-102.

⁷⁹ Morris, 1994, s. 319.

⁸⁰ Morris, 1994, s. 11.

⁸¹ Morris använder uttrycket *land-grabbing*, ett uttryck som används när stater eller privata företag tar över mark med ekonomiskt värde.

⁸² Morris, 1994, s. 11.

⁸³ Morris, 1994, s. 138.

⁸⁴ Ayyad, intervju, 2018-02-23.

⁸⁵ Morris, 1994, s. 152-154.

⁸⁶ Ayyad, intervju, 2018-02-23.

⁸⁷ Raheb menar att en intifada oftast håller i sig i ca 3-5 år. Efter den tiden övergår intifadan i plikt och skyldigheter utan djupare motivation. Raheb, 2014, s. 92.

⁸⁸ Raheb, 2014, s. 40, 43.

fram som en form av motståndrörelser⁸⁹. Efter en rad terrorattacker, bland annat självmordsbombningar, under 90-talet beslöt den israeliska staten att bygga en mur runt Västbanken. De israeliska bosättningarna på Västbanken är idag byggda som ett kluster, ett strategiskt nätverk, där de olika delarna länkas samman genom vägar som palestinier många gånger är förbjudna att vistas på utan särskilda tillstånd.⁹⁰

De på Västbanken etablerade bosättningarna strider mot folkrätten då det är förbjudet för den ockuperande staten att förflytta sin egen befolkning till det ockuperade området. Vidare måste civilbefolkningen respekteras och ockupationsmakten har ansvar för att tillgodose offentlig service på grundläggande nivå.⁹¹ Om ockupationsmakten inte kan garantera ett säkerställande av ovanstående ska hjälporganisationer tillåtas gå in och verka i dessa avseenden. Den svenska regeringen tolkar skyddet för civilbefolkningen som ett större åtagande vad gäller utbildning, vård för barn, sjukvård samt försörjning.⁹²

Uppgifterna om hur många som idag bor i illegala bosättningar på Västbanken skiftar men Mattsson anger i sin forskning att det handlar om ca 520 000 bosättare fördelat på drygt 150 bosättningar och ca 100 utposter.⁹³ En ytterligare svårighet för palestinier i området är vattentillgången. Israel har sedan 1967 full kontroll över vattentillgången på de ockuperade områdena och den palestinska befolkningen har ofta tillgång till långt mindre än de 20 % av de vattentillgångar som skulle finnas enligt Osloavtalet.⁹⁴ Den palestinska befolkningen har ett flertal gånger samlats till uppror gentemot ockupationsmakten. År 1987 startade den första intifadan, en huvudsakligen ickevåldslig intifada.⁹⁵ Intifadorna har inneburit stora förluster på bägge sidor av konflikten men numerärt överlägset störst förluster av människoliv har varit på den palestinska sidan.

Idag är befolkningen i staten Israel runt 8.5 miljoner varav ungefär 20% är palestinier. På Västbanken inklusive östra Jerusalem bor ungefär 3 miljoner palestinier medan det i Gaza bor ungefär 1.8 miljoner invånare.⁹⁶

Osloavtalet, som var det avtal i fredsprocessen där Västbanken delades in i A, B och C-områden betraktas, av alla jag mött under min tid som följeslagare och under andra resor i området, som en besvikelse. Område A styrs i princip av den palestinska myndigheten medan område C styrs av Israel. Område B har ett delat styre mellan Israel och Palestina, men kontrolleras i praktiken av Israel. Den femårsplan som

⁸⁹ Mattsson, 2017, s. 110-111.

⁹⁰ Mattsson, 2017, s. 65.

⁹¹ Genevekonventionen IV, art 49 och 50.

⁹² Genevekonventionen IV, art 59, SOU 2010 72.

⁹³ Mattsson, 2017, s. 58.

⁹⁴ B'tselem, "Water Crisis", 2017, <https://www.btselem.org/water>, Hämtad 2018-11-13.

⁹⁵ Qumsiyeh, 2011, s. 136-137.

⁹⁶ Mattsson, 2017, s. 35.

presenterades när avtalet godkändes var att avtalet skulle leda till fred men istället har ockupationens närvaro många gånger istället stärkts.⁹⁷

År 2002 byggdes sedan muren, innanför den Gröna linjen, som ett skydd mot de självmordsbombningar som genomförts inne i Israel. Såväl bosättningarna på Västbanken som muren strider idag mot internationell rätt och bidrar, tillsammans med vägspärrar och den ökande militariseringen i området, till stora hinder i rörelsefrihet och självbestämmande för palestinier i Palestina.⁹⁸

3 Sammanställning av intervjuer

För uppsatsen är sex kvinnor och tre män intervjuade. De har alla bott i Sverige under ett tidsspänn på mellan fem och trettiofem år. Två kvinnor och en man är födda och uppvuxna i Gaza, en respondent föddes på Västbanken men växte upp öster om Palestina. Övriga är födda och uppvuxna på Västbanken.

Nedan ges en kortare presentation av var och en. Då varje person är lovad konfidentialitet är detaljer, som får anses mindre betydande för själva uppsatsen, ändrade och namnen fingerade. Vid ett tillfälle intervjuas man och hustru, Karim och Alaa, tillsammans. Vid ett annat tillfälle intervjuas två kvinnor, Mira och Jasmin, tillsammans. Båda dessa tillfällen har underlättat för de medverkade att kunna hjälpa varandra att uttrycka sig på svenska. Alla intervjuer är gjorda inom en period av sju veckor, januari till februari 2018. Alla intervjuer utom en har gjorts i respondenternas hem alternativt arbetsplatser. Två intervjuer, intervjun med Ahlam och intervjun med Khalid, gjordes på engelska. En intervju gjordes över Skype. Citat i texten nedan är, i de fall intervjun har gjorts på engelska, direktöversatta av mig.

Ahlam är född på Västbanken och kom till Sverige i början på 2000-talet. Hennes sorg är att palestinier efter kriget 1948 och 1967 blev splittrade ut över världen. Löften från de arabiska myndigheterna⁹⁹ om att snart få komma tillbaka var tomma ord. Ahlam själv växte upp i Gulf-staterna. En anledning att senare i livet komma till och stanna i Sverige var att hon med ett europeiskt medborgarskap då kunde få möjlighet att besöka Västbanken. Hon tog emot mig på sitt kontor i Stockholm och gav rikligt av sin tid för en intervju.

Karim och Alaa tog emot mig i en mellanstor stad på Östkusten i Mellansverige. Hela familjen var hemma och jag blev bjuden på lunch, kaffe och kaka. Båda är studenter men för tillfället arbetar Karim för att familjen ska få bättre ekonomi. Ett av de mindre barnen rörde sig runt våra fötter under intervjun samtidigt som de stora lekte i ett rum

⁹⁷ Mattsson, 2017, s. 113-115.

⁹⁸ Mattsson, 2017, s. 62-64.

⁹⁹ Oklart under intervjun vilka arabiska myndigheter. Vid efterforskning skiljer sig uppgifterna åt varför frågan lämnas därhän.

bredvid. Vi pratade om att staden Jenin, som paret kommer ifrån, ligger i område A men att militären hanterar staden som att den ligger i område C. Mannen i familjen undrade om jag blir väl behandlad när jag reser i Palestina. Jag svarar att det blir jag. Han säger att det palestinska folket har stor respekt för sina gäster. Karim har varit i Sverige i drygt tio år och hans fru Alaa i snart sex år.

Ahmed intervjuade jag över Skype. Han bor i södra Sverige och kom till Sverige direkt från Betlehem för studier när han var 18 år och blev sedan kvar. Engagemanget för Palestinafrågan har minskat med åren. En händelse som berörde honom särskilt illa var ett tillfälle när han tillsammans med en av sina lärare var ute och berättade om livet i Palestina. Efter det blev både han och hans svenska lärare kallade för antisemiter vilket ledde till att han backade från den typen av uppdrag. Ahmed har till stor del gett upp hoppet om förändring då han, som han själv menar, har sett för mycket krig och nu ser en politik som drar alltmer åt höger på både den israeliska och den palestinska sidan.

Ruaa bjöd hem mig till sitt hus i Småland. Här bjuds det på lunch och övernattnin men det senare fick jag tacka nej till då ett tåg hem redan var bokad. Vi hade ett långt samtal utöver intervjun som handlade mycket om de umbäranden en människa får göra som flykting. Ruaa var nio år när de under sexdagarskriget tvingades lämna Västbanken hopfösta i en lastbil. Det är uppenbart svårt att tala om. Vidare talar vi om svårigheterna att få besöka sitt land igen och om hur hon första gången hon gjorde det blev fängslad och satt frihetsberövad i sex månader i Israel, anklagad för samröre med PLO¹⁰⁰. Ruaas fängelsevistelse i Israel orsakade problem med fortsatt pass från Jordanien och efter den händelsen blev hon återigen flykting. Idag har hon varit i Sverige i över 20 år och har ett svenskt pass med vilket hon kan resa relativt fritt till Palestina. Mentalt menar hon sig vara kvar i Palestina, oavsett sitt idag svenska medborgarskap.

Khalid och hans fru tog emot mig med öppna armar i sitt hem på Västkusten. De bjöd på lunch och även de erbjöd övernattnin. Khalid, som ursprungligen kommer från Gaza, är idag universitetsstuderande i Sverige. Efter en utlandsvistelse fick han inte inresetillstånd i Gaza och blev tvingad att bosätta sig utomlands. Hans mor och farföräldrar tvingades lämna sin by norr om Gaza under det första kriget, 1948, för att istället bosätta sig i Gaza, som under den perioden inte var under Israeliskt styre. Idag, berättar han, är både luftrummet och havet hårt kontrollerat av Israel och hela Gaza är inringat av en säkerhetsmur byggd av Israel. Khalid menar att det är stor skillnad på att leva i Gaza och på Västbanken. På Västbanken finns fortfarande en viss rörelsefrihet och det finns mat och vatten att få tag på. I Gaza är dessa saker sparsmakade. Efter att militären lämnade Gaza år 2005 och Hamas vann valet år 2006 har situationen blivit än sämre. Han berättar att budskapet från Israel har varit att Gazaborna röstade fel och att de nu får betala priset genom bland annat stängda gränser. Idag går det inte ens att

¹⁰⁰Palestinian Liberation Organisation, på svenska: Palestinska befrielseorganisationen. Bildades 1964 med syftet att bekämpa staten Israel men har efter det fått såväl observatörsstatus (1974) som erkänt staten Israels rätt att existera (efter Osloavtalet 1993). PLO är idag erkänt som Palestinas officiella styre av ett hundratal länder, däribland Sverige.

skicka paket till familjen som är kvar i Gaza. De lider av såväl Israels kontroll av handelsvaror in och ut från Gaza som av den krigföring som kontinuerligt förs mot Gaza.

Khalid berättar om hur hela livet påverkades av ockupationen och militärens närvaro, varje liten del av livet. En sådan liten sak som att titta på tv var omöjligt eftersom du inte visste vilken tid som elen skulle tillåtas vara på. Militären kunde köra bort barnen från deras lekplatser. Senare under Gulf-kriget infördes tillfälliga utgångsförbud. Utegångsförbudet försvårade den dagliga handeln och Khalids mamma tvingades smyga mellan husen för att få hem nödvändiga matvaror.

Helhetsupplevelsen under intervjun var sorg. Sorg över att han inte längre får träffa sina föräldrar vilka finns kvar i Gaza, sorg över svårigheterna att leva i Gaza och sorg över att Gaza är avskuret från omvärlden, inklusive Västbanken och Israel.

Mira och Jasmin hämtar mig på en tågstation i Uppland. Jasmin som varit i Sverige längre än Mira är medbjuden för att det ska bli lättare att överkomma språkbarriärerna. Te och kakor serveras. Båda kvinnorna är studenter men Mira gör just nu uppehåll för barnafödande. Hon har varit i Sverige i fem år. Jasmin kom till Sverige redan som nioåring. Idag studerar hon på universitetet.

Mira börjar med att berätta om svårigheterna med att leva i Gaza. Under första intifadan kom militären ett flertal gånger hem till familjen mitt i natten. Militären drog sig inte för att använda våld och när Miras mamma bad dem att inte göra det blev hon själv slagen. Fadern och en bror blev fängslade i flera omgångar. Skolgången blev haltande då barnen ofta tvingades hem på grund av militär närvaro. Mira säger att ”barn i Palestina har svåra psykologiska besvär på grund av israelernas krig och problem”. Huset de bodde i användes för militära övningar eller som genomfartsled. Hela familjen tvingades att sitta stilla i ett hörn vid dessa tillfällen. Vid ett tillfälle blev Mira, då tolv, skjuten i benet av militären på sin väg till skolan.

Jasmin berättar om svårigheterna med att resa både med och utan tillstånd från israeliska myndigheter. Som exempel nämner hon sin egen bror som fick vänta i två veckor för ett akut läkarbesök, trots att sjukhuset låg endast tio minuter bort med bil. Andra svårigheter var vanliga besök till släktingar eller att få komma till sjukhus och föda barn, allt på grund av reserestriktioner. Istället för att komma till sjukhuset och föda där tvingades många mödrar att föda hemma.

Helhetsintrycket är att den sorg som de här kvinnorna har upplevt i Gaza och fortfarande upplever är bortom ord. Sorg och vemod fyller rummet under intervjun.

Noor tar emot mig i ett grupprum på en högskola i Mellansverige. Vi har fått skjuta på samtalet några dagar då hon varit sjuk. Noor är glad och tillmötesgående. Hon berättar att hennes kollegor brukar ifrågasätta varför hon alltid ställer upp på den här typen av samtal eller går på demonstrationer om Palestinafrågan. Hennes svar var att om kollegans land hade varit ockuperat hade hen också gjort det och mer än så. Hon är idag strax över 60 år, född i Nablus men har sedan 35 år bott i Sverige. Noor beskriver sin palestinska identitet som luften hon andas. Hon menar att hon idag är svensk men

ändå alltid palestinier. Under sexdagarskriget 1967 studerade Noor och hennes bröder utomlands. Hon fick inte tillstånd att resa tillbaka igen och hamnade efterhand i Sverige.

3.1 Sumud i kultur, religion och samhälle

Att leva under ockupation är sumud, varje dag. På alla sätt. [...] mitt liv är en del av en kedja. Att alla lämnar är ingen lösning.¹⁰¹

Palestinsk kultur är idag högst levande. Ahlam pekar på att den fortfarande kommer till uttryck genom exempelvis mat och broderier. Direkta exempel är knafeh, hummus, falafel, mat som många gånger påstås vara israelisk trots att Israel inte fanns före 1948. Likadant är det med broderier och den arabiska koffiyan enligt Ahlam.¹⁰² Sumud tar sig också uttryck i konsten och i musiken. Karim talar om en grupp som tog sig till Idol i Libanon¹⁰³ och fick ett guldpass. Sådant är av vikt för att visa att det går att komma någonstans. Den här gruppen kom dessutom från Gaza och hade stött på många svårigheter på vägen för att ens ta sig till Libanon, berättar han.

Även religionen har växt sig starkare på grund av sumud, enligt Noor, som menar att då Israel vill vara en judisk stat har även islam och kristendom blivit viktigare för dess respektive anhängare. Många imamer talar om sumud säger hon. Karim nämner att sumud ofta nämns under predikan från imamerna i fredagsbönen:

De försöker ge en bild av veckan som gått och talar utifrån vissa verser i koranen. Vi pratar inte våld. Det handlar om att vi alla är människor, att vi ska leva här även om vi har olika religioner.

Noor berättar om hur det förr fanns olika samhällsklasser, fattiga och rika, ett klan- och familje-samhälle där man i första hand var lojal mot sin egen familj, skillnader som idag många gånger är borta. Under den första intifadan lärde sig människor att samarbeta och sträcka sig över klan- och familjegränserna, berättar hon. Strejkerna gjorde att man bland annat blev tvingad att dela med sig av sin egen mat, en del av sumud.

Trots uttryckta svårigheter med vatten, möjlighet till arbete och sjukvård i Gaza, berättar Mira hur hon konstant längtar tillbaka. Khalid talar om isoleringen där. Efter att Hamas vann valet 2006 förändrades ockupationen enligt honom till belägring, något som har skapat en humanitär kris vilken kramar livet ur befolkningen:

¹⁰¹ Intervju med Ruaa.

¹⁰² Knafeh är en speciell kaka, med ursprung i Nablus, gjord på ost och vete. Koffiyan är en arabisk sjal som kan viras runt huvudet eller bäras runt halsen.

¹⁰³ Kulturprogram på tv. Ett guldpass gör att du från en deltävling går direkt till final.

... det är en kollektiv bestraffning som säger: om ni som folk inte väljer ett parti som vi gillar så får ni betala priset för det. Det är budskapet till folket: Ni röstade fel. Nu får ni smaka vad ni själva bjudit på.

Han beskriver sig själv som chockad när han lämnade området och berättar att många människor i Gaza idag behöver psykologisk hjälp på grund av alla trauman. Det finns sumud i Gaza därför att människor fortfarande vill leva men Khalid menar att det är lättare att utöva sumud på Västbanken. I Gaza har livet till stora delar reducerats till att överleva. Alla resurser, privilegier och frihet är borta. Varje dag är en kamp för överlevnad. Trots detta, menar han, stannar invånarna och försöker göra det bästa av det. Föräldrar snör åt sin budget långt över vad som är rimligt för att barnen ska få studera. Utbildning anses vara det bästa sättet att motstå ockupationen. Khalid framhåller att Ben Gurions uttalande om att ”gamla kommer att dö och unga kommer att glömma”¹⁰⁴ inte är sant. Han själv vet idag mer än sin farfar. Den israeliska berättelsen får enligt honom inte ta över. Berättelsen om Palestina, om dess kultur, historia, medicin, politik, litteratur måste hållas vid liv. Ahmed berättar att det palestinska folket fortsätter att leva, bygga hus och skicka sina barn till skolan. Han tillägger att många dessutom satsar på kultur och teknik, områden i Palestina där en del idag kan försörja sig. Palestinier har i gemen väldigt bra utbildning, och ibland flera utbildningar, enligt Jasmin, men tillägger att detta inte hjälper då det inte finns tillräckligt med arbetstillfällen.

Sammanfattning

Kultur i form av musik, konst, mat och hantverk är en viktig del av sumud. Den palestinska kulturen lever vidare som ett uttryck för existens och kontakt med historien. Likaså har religion blivit en del av sumud som ett svar på Israels vilja att vara en helt igenom judisk stat.

Intifadorna är ett exempel på hur människor i Palestina har enats och stått upp för de värden som den palestinska befolkningen har. Det gamla klansamhället har brutits och istället har en ny gemenskap över familje- och klangränser uppstått. Sumud finns i både Gaza och Västbanken men är betydligt enklare att utöva på Västbanken på grund av den isolering som Gaza-borna lever under. Trots svårigheter så hålls kultur och traditioner vid liv över generationsgränser genom utbildning och den starka sammanhållningen bland folket.

¹⁰⁴ Electronic Intifada. Detta citat är välkänt och används av flera av informanterna. Källan är enligt Electronic Intifada omöjlig att hitta och möjligheten att citatet lever sitt eget liv är därför stor.

3.2 Berättelsen över generationerna

Så ibland, trots att det inte finns en ordentlig utbildning om vad som hänt, så har de här barnen, de postar argt om krig, som ett resultat av att vara fortsatt överlåten till vår... Det är helt enkelt inte lätt att glömma.¹⁰⁵

Alla de intervjuade vill berätta om vad som händer i Palestina. Ahlam tänker att unga palestinier i Sverige ofta fått för lite kunskap om de katastrofer som drabbat det palestinska folket. För att kunna upprätthålla sumud tvingas de själva ta reda på den kunskap de behöver. Diasporan gör trots allt att människor glömmes, man kommer för långt ifrån varandra. Det är därför viktigt att de barn som växer upp i diasporan får kunskapen, att de utbildas. Trots bristen på kunskap så gläder det ändå Ahlam att barn och unga postar händelser om Palestina på sociala medier.

Karim förklarar att en del av sumud är att föda barn:

Hos oss handlar det om att folk försöker att få många barn. Det är sumud. När de pratar om att judarna har blivit sju miljoner, det blir som en tävling. Vi vill ha fler barn, vi vill bli fler.

Sumud förs sedan vidare över varje generation och sumud blir enligt honom dessutom starkare. De yngre generationerna har internet och kunskapen om vad som pågår sprids mycket snabbare. Föräldrar med små barn, som Karim och Alaa, talar mycket med barnen om vad som händer i området. För barn som bor i Palestina sker bearbetningen av ockupationen automatiskt varje dag i både skolan och hemma då ockupationen är ett pågående skeende. De som behöver hjälp är de som blivit utsatta för direkta trauman menar Karim. Hans familj reser ofta ner till Jenin så att barnen får se med egna ögon och därmed efterhand kan bilda sig en egen uppfattning om ockupationen. Kontakten med familjerna på plats är därmed tät. Barnen ser också ockupationen på arabisk tv. Föräldrarna stänger av när det visas våld, men genom att barnen själva ändå ser mycket av ockupationen lär de sig tålmod och ståndaktighet. Jasmin och Mira säger att föräldrar i Gaza inte behöver berätta vad som pågår för sina barn. De ser själva. Samtidigt blir situationer ofta förvirrade. Ena veckan kan soldaterna komma med bullar till barnen för att nästa vecka skjuta på dem. Många barn protesterar genom att kasta sten. Även i Sverige lär sig barnen genom att se själva och följa vad som händer genom tv, nyheter och föräldrarna. Gränsen går vid våldsamma inslag. Inte heller Mira låter barnen se på tv från Palestina när det förekommer våldsamma inslag. Ett par av respondenterna har även låtit barnen delta vid demonstrationer.

På samma sätt har det varit viktigt för både Ruaa och Noor att visa sina barn vad sumud är genom att resa tillbaka med dem. Israel, menar Ruaa, har satsat på att palestinerna i kommande generationer skulle glömma sitt land vilket gör det ännu viktigare för många palestinier att hålla minnet vid liv. Minnena finns där tillsammans med hoppet om att en gång få komma tillbaka. Hela livet är sumud enligt Noor,

¹⁰⁵ Intervju med Ahlam.

samtidigt som hon uttrycker en rädsla för att sumud ska gå förlorat i nya generationsskiften. För att motverka ett sådant problem har Khalid lärt sig mycket från sin farfar om palestinska traditioner, om hur man handskas med skörden eller med frågor kring giftermål. På universitetet deltog han dessutom i ett projekt där de intervjuade äldre palestinier om deras liv i Palestina och om hur de tvingades att lämna sina byar 1948. Sådana projekt är del av sumud. Khalid menar att det är viktigt att berätta historien så som den är. Ruaa understryker hur generationerna bär sumud genom att berätta att hennes mor dog i Palestina vid ett tillfälligt besök. Modern hade redan skrivit i sitt testamente att hon ville begravas mellan sina föräldrar. Enligt Ruaa lyckades hon besegra Israel på sitt eget vis. Att få komma tillbaka till Palestina och dö och begravas där är sumud.

Sammanfattning

Sedan uttalanden från Israel gjorts om att kommande generationer palestinier kommer att glömma sitt land har en motrörelse uppstått där fler barn föds och där äldre generationer noggrant för vidare kunskapen om palestinsk kultur och traditioner. Ny teknik har gjort kunskapen både lättare att samla in och mer lättillgänglig och föräldrar är noggranna med att se till att deras barn hör och ser vad som pågår under ockupationen, i vissa fall att de även deltar i demonstrationer som uppmärksammar frågan om Palestina.

3.3 Motstånd

Vi gick till fots, vi klättrade i bergen. Tiotusen studenter, alla försökte på samma sätt. Ibland så spärrade de (IDF) av Nablus i en månad. Vi försöker också att visa att vi vill. Det är en bild av sumud. Vi lär våra barn att studera, att bli någonting. Det är något vi tror på.¹⁰⁶

Under den första intifadan fick Khalid lära sig att det inte gick att protestera på annat sätt än att kasta sten. En vanlig demonstration kunde innebära att du blev skjuten med tårgas, vattensprutor eller levande ammunition. De var tvungna att protestera på något sätt. Ockupationen utövade total kontroll över folket i Gaza. Skolbarn fick gång på gång vara med om att militären sköt tårgas in i skolbyggnaderna och även gick in i skolan och arresterade barn, ibland barn så små som sex till sju år.

Motståndet mot ockupationen har för Khalid kommit att ändras över tid, från att se på våld som ett svar på det våld som Israel använder till att lära sig mer om icke-våld. Ett ickevåldsligt motstånd är att exempelvis engagera sig i BDS, Boycott Divestment Sanctions, en idé lånad från Sydafrika. BDS går ut på att stärka palestiniernas rättigheter enligt Folkrätten och förhoppningsvis en dag få ett slut på ockupationen. Han tror idag på det ickevåldsliga motståndet. BDS menar Khalid är ett motstånd där alla kan delta vilket gör det väldigt effektivt. Även grupper och människor från andra länder kan

¹⁰⁶ Intervju med Karim.

delta. Khalid menar att du kan vara ett offer under ockupationen samtidigt som sumud innebär att inte låta sig domineras av ockupationsmakten. Med Khalids egna ord:

... sumud är att stå ut med såret och ändå fortsätta. Du får inte bli fast i såret och låtsas vara ett offer. [...] Jag måste fortsätta att säga nej. Jag vill vara likvärdig den som ockuperar.

Respondenterna, alla utom Ahlam, är överens om att sumud har inslag av såväl ickevåldsliga medel som vissa våldsamma. Det finns dock tydliga gradskillnader. Ahlam gör skillnad på sumud och motstånd. Hon menar att sumud är det som håller palestiniernas själva existens vid liv och är det som ger hopp. Hon kallar ogärna handlingar som innehåller våld för sumud. Dessa är istället kraftansträngningar och handlingar som tvingar motståndaren till aktion. Motstånd kan alltså innehålla ett visst våld men behöver inte göra det. Motstånd handlar även om att etablera nätverk, kulturprojekt eller skapa arbetstillfällen. Ruaa däremot talar om sumud som aktivt och passivt. Hon menar att det finns ett passivt sumud i att leva och överleva. Att finnas till. Samtidigt finns det aktiva i att exempelvis bojkotta Israel. Sumud kan enligt henne innebära ett visst våld, som vid stenkastning, men i det ingår inte att döda sin fiende.

Noor beskriver hopplösheten som drivande vid tillfällen där våldet ibland tar överhanden. Särskilt ungdomar kan svara på detta genom stenkastning och efter hösten 2015 även med knivattacker. Karim å sin sida ironiserar över detta och menar att det är en alldeles för enkel väg. Istället menar han att sumud i första hand handlar om att stanna kvar och plantera sitt olivträd, men att även som han själv, publicera vad som händer på sociala medier och synliggöra ockupationen, en åsikt han delar med Ahlam. Att fortsätta publicera vad som händer i Palestina, på sociala medier, är också en del av sumud, säger hon.

Förutom aktivitet på sociala medier som aktivt motstånd och ickevåld så framhåller Karim ekonomi och studier som en väg att utöva sumud. Studierna kom för honom förut i första hand men på grund av flytt och familjens egen ekonomi har han börjat arbeta. Men även detta framhåller Karim som sumud. Genom att arbeta kan han stödja den del av familjen som finns kvar i Palestina. Samtidigt menar han att studierna är oerhört viktiga vare sig de utförs i Palestina eller i Sverige. Om de en gång kommer tillbaka måste de kunna erbjuda samhället något förutom pengar. Han berättar att när han läste på universitetet i Nablus var gatorna ofta avspärrade av den israeliska militären. Studenterna fick ta omvägar över bergen för att komma fram. Det är en stark bild av sumud, när 10 000 studenter oavsett svåra hinder tar sig till universitetet. Även Alaa håller med om att studierna är det viktigaste.

Sammanfattning

Deltagarna i studien är överens om att sumud till största delen handlar om ett ickevåldsligt motstånd. Detta motstånd tar sig uttryck genom att bevara den palestinska kulturen, att göra samhället motståndskraftigt genom studier och genom att skapa arbetstillfällen. Det handlar om att hitta en gångbar väg att kunna stanna kvar i Palestina. Mer direkta uttryck för sumud förekommer i form av att synliggöra

ockupationens konsekvenser på sociala medier, deltagande i rörelser som bjuder på motstånd mot staten Israel som exempelvis BDS men även genom stenkastning.

3.4 Sumud i relation till den Palestinska myndigheten

Jag har problem med den Palestinska Myndigheten. Den kom till för att hjälpa det palestinska folket. Det är menat att de ska representera folket.. Men vad den faktiskt gör är att den dödar sumud för folket. Det är menat att hjälpa dem, att öka sumud, öka deras motstånd, deras uthållighet och ståndaktighet. Speciellt på Västbanken. Men vad de gör är att de skär av stöd för allt som stödjer ståndaktighet.¹⁰⁷

Både Ruaa och Ahlam menar att Osloavtalet blev ett misslyckande och att det idag motverkar sumud. Sumud är enligt Ahlam att hålla Palestina ekonomiskt oberoende men genom stora bidrag utifrån har PA:s arbete istället gjort Palestina har försvagats. Hela myndigheten menar hon ligger alltför starkt i händerna på Israel. ”Israel kan stoppa Abbas, ... som de gjorde med Arafat.”¹⁰⁸

Ruaa vill egentligen inte tala om politiken men inte heller hon har ett särskilt stort förtroende för de arabiska ledarna. De används som redskap av Israel för att trycka ner sitt eget folk och detta är, enligt Ruaa, en allmän uppfattning bland palestinier. Den palestinska ledaren, Mahmoud Abbas, skulle enligt Ruaa inte ens finnas om han inte gick Israels ärenden. Israel hade inte tillåtit det. Detta menar Ahlam är en stark anledning till att vi ännu inte sett en tredje intifada. PA håller på grund av sina egna ekonomiska särintressen tillbaka en intifada. Förmågan att mobilisera folket verkar ha gått förlorad. Inte heller Ahmed tror på den palestinska myndighetens förmåga att upprätthålla sumud. PA har misslyckats med att upprätta en stabil ekonomi och en stark och stabil politik. Folket i Palestina är starka men de måste arbeta utan PA, säger han. Jasmin säger att PA tar emot pengar från arabländerna, som är tänkta för folket i Gaza, men att de pengarna aldrig kommer Gaza-borna till del. Närvaron av Hamas gör dessutom att Israel håller Gaza i ett järngrepp säger hon. Hamas har varit ett stöd för folket då de har hjälpt människor i nöd i Gaza men Jasmin menar att stödet för dem ändå sviktar när de inte förmår skapa fred.

Khalid har inte heller han förtroende för PA som myndigheten ser ut idag. Tanken är att sumud genom PA:s representation ska öka och att folkets uthållighet och ståndaktighet ska bli starkare. Vad som istället händer är att PA skär av allt som stödjer sumud menar han. Enligt Khalid tar PA emot pengar från USA. Pengarna är villkorade och går enligt Khalid till säkerhet. En säkerhet vars mål är att stödja Israel. Khalid berättar om en intervju han hört där en representant från PA säger att det är deras jobb att arresterar dem som trakasserar Israel. Slutsatsen för Khalid blir att det inte går att stödja PA. Varje beslut som fattas utan Israeliska myndigheters

¹⁰⁷ Intervju med Khalid.

¹⁰⁸ Intervju med Ahlam.

inblandning är sumud men så länge PA inte kan garantera ekonomisk frihet, yttrandefrihet och rörelsefrihet så är de mot sumud menar Ahlam.

Karims syn på Mahmoud Abbas är dubbel. Å ena sidan så tror han att Abbas verkligen försöker möta Israel på fredlig väg, å andra sidan har Abbas regering underlättat för många att ta lån så att de kan köpa nya bilar och bygga hus. Det här gör att människor blir beroende av en dyrare livsstil och därmed kan sumud bli försvagat. I relation till den palestinska myndigheten är Noor den enda av respondenterna som ger en mer positiv bild av PA:s förmåga att på längre sikt skapa goda relationer till Israel. Hon menar att det var först när PA bildades efter Oslo-avtalet som omvärlden på allvar började tala om Palestina och det var först då som många palestinier för första gången fick komma tillbaka till Palestina. Hon säger:

Det här med den palestinska myndigheten är ett resultat av Oslo-avtalet. Och Oslo-avtalet, det är många som säger att det inte borde ha blivit. Jag tycker att med Oslo-avtalet så började man tala om Palestina. Hela världen började prata om Palestina.

PA skapades i samarbete med den israeliska myndigheten och utan det samarbetet finns ingen palestinsk myndighet enligt Noor. Mahmoud Abbas deklaration den 18 jan 2018 om att sluta samarbeta med Israel på grund av Trumps deklaration om att flytta ambassaden från Tel Aviv till Jerusalem riskerar den palestinska myndighetens existens. Samtidigt menar hon att Abbas trots allt gör mycket som är bra. Det är ett orättvist samarbete där PA hela tiden är i underläge gentemot Israel men hon tror att mycket görs i diplomatin och i det tysta.

Sammanfattning

Respondenternas syn på den Palestinska myndigheten och dess relation till sumud handlar till stor del om PA:s hantering av ekonomi och säkerhet. Det råder näst intill full samstämmighet kring synen på Osloavtalets misslyckande och PA:s misslyckade hantering av såväl ekonomi som säkerhetsfrågor. Endast Noor uttrycker någon slags tilltro till Osloavtalets tillkomst och PA:s arbete för fred. Sumud, menar man, kommer från och utförs av folket. PA har istället för att stärka ståndaktigheten under ockupationen kommit att hindra utvecklingen av sumud.

3.5 NGOs och andra aktörer i och runt Palestina

Det här är väldigt viktigt. Ju fler organisationer utanför Palestina desto bättre. Här kanske vi har större frihet att arbeta än man har på Västbanken. Möjligheterna är bättre utanför Palestina.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Intervju med Noor.

Noor beskriver Palestinagruppernas arbete i Sverige som sumud. Det blev för henne särskilt tydligt när Israel fattade beslut i början av 2018 om att Palestinagrupperna inte längre är välkomna till Israel på grund av sitt arbete med BDS.

Det finns en allmänt positiv hållning gentemot NGOs bland respondenterna. Ahlam är inte odelat positiv men mer tveksam i teorin än i praktiken. Hennes farhågor handlar om att den palestinska fredsrörelsen, vare sig det handlar om palestinska NGOs eller rörelser med både judiska israeler och palestinier, istället kan komma att underhålla konflikten. Hon menar att dessa rörelser riskerar att underminera allvaret i människors ögon, att de hindrar omvärlden från att se hur illa situationen för palestinier verkligen är och att de, då de ofta är beroende av ekonomiska medel utifrån, dessutom måste hålla en agenda som passar givaren. Fredsrörelsen riskerar att bli en maskering för den verkliga ockupationen. Khalid menar att ekonomiska särintressen dessutom kan skapas där pengarna villkoras. Han är rädd att investeringar kan användas på ett sätt som istället för att stärka civilsamhället stjälper det vilket blir motsatsen till sumud. Sumud, menar han, är när man exempelvis stärker kvinnorna i området, eller nyföretagande, där man över huvud taget stärker civilsamhället.

Samtidigt är stödet från människor utifrån en del av sumud. En israel kan bli en del av sumud när hen lyckats fly från den indoktrinering som gjorts av samhället, menar Ahlam. Den israeliska berättelsen har alltför länge dominerat och omvärlden behöver berättelser från människor som stöder palestinernas sak, berättelser från de som har lyssnat bland journalister, forskare med flera, menar hon. Karim tar upp exempel på israeliska organisationer som exempelvis B'tselem¹¹⁰. De har avslöjat många av de övergrepp som Israel har begått mot den palestinska befolkningen och enskilda individer. Även Ruaa framhåller att NGOs, runt Palestina och runt om i världen, som engagerar sig, blir en del av sumud.

Alla respondenter menar att internationella gästarbetare och volontärer inkluderas i sumud även om Ahmed är något mer restriktiv och idag har svårare att se nyttan med att resa dit och visa upp konflikten. Ruaa uttrycker tvärtemot att varje person som åker till Palestina och tar del av det palestinska samhället är en del av sumud.

Sammanfattning

NGOs och andra aktörers engagemang mot ockupationen är en viktig del av sumud även om meningarna går isär något om dess effekt. Det finns en rädsla att det inhemska arbete som görs, många gånger tillsammans med israeler, blir en täckmantel för den verkliga ockupationen. Oro finns även för att utländska intressen ska villkora stödet till inhemska NGOs. Respondenterna ser dock icke-palestiniernas del i uppmärksammandet av den israeliska ockupationen som en del av sumud.

¹¹⁰ B'tselem är en oberoende israelisk organisation som arbetar för mänskliga rättigheter på Israels ockuperade territorier. Organisationen strävar mot ett upphörande av ockupationen.

3.6 Sumud under ockupation

Att fortsätta att plantera på vår mark, är sumud. [...] att fortsätta våra utbildningsdrömmar, att studera är sumud. Att gifta sig är sumud. Att föda barn är sumud. Att känna sig glad är sumud, att dansa är sumud. Allt som i slutet håller oss levande och existerande är sumud. Och allt som håller oss fria när det kommer till våra beslut, är sumud.¹¹¹

Sumud definieras av de intervjuade med samstämmighet kring begreppet. Det handlar om att i vardagslivet ”stå ut” under ockupationen och att vara orubblig, att fortsätta att leva trots de svåra omständigheterna och att stanna i landet¹¹². Ahlam framhåller att begreppet sumud är speciellt för palestinier:

... vi som palestinier lever i en väldigt särskild och unik situation. Vi har våra egna unika termer och vår tolkning av vad dessa termer betyder.

Tolkningen skiljer sig enligt Ahlam från hur andra arabiska samhällen tolkar sumud och säger:

Att bara ordet Palestina [fortfarande] existerar är sumud. Palestiniers existens är sumud.

Både Ruaa och Khalid lägger stor vikt vid språkets betydelse och beskriver adjektivformen samada, i betydelsen av att känna sig trygg och överleva. Att även om du blir skadad så uttrycker Khalid det som att: ”fortsätta leva trots smärtan”. Ruaa talar om hur denna form under särskilda svårigheter uttrycker hur det är att stå ut med sin situation som människa. Man är, man väntar. Men även att man tänker och reflekterar kring vad det är man står ut med.¹¹³ Sumud, menar hon, är att fortsätta att äta och dricka, och att inte acceptera den situation som råder. Sumud är när hennes bror varje dag frågar sina barn på mobiltelefonen om de kommit fram till universitetet och mår bra.¹¹⁴ Noor menar att sumud handlar om att stå fast och rotad i jorden och att ge sitt liv för landet. Sumud är tålamod att stanna i landet trots husrivningar och vägspärrar som hindrar människor från att ta sig till skola, universitet och arbete, menar Karim och Alaa. Tålamod är ett återkommande tema och Jasmin talar om sumud som att ha tålamod trots svår smärta i hjärtat och trots vetskapen om att familj och vänner inte

¹¹¹ Intervju med Ahlam.

¹¹² I en del intervjuer har vi kommit att tala om det historiska Palestina och det har visat sig finnas olika uppfattning om var dessa gränser går. För att utreda vad det historiska Palestina är krävs fördjupade intervjustudier inom området. I denna uppsats utgör gränserna som minst de områden som inkluderar dagens Västbanken, Gaza och Israel.

¹¹³ Ruaa berättar om sin mamma som efter att hon blev tvingad att lämna sin hemby 1967 inte längre åt frukt. Det blev en del av hennes sumud, att i det visa att hon inte kunde acceptera en situation där hon inte längre fick plocka färsk frukt från sina egna träd. Ruaas mamma visade då att sumud även kan vara aktivt, att det handlar om mer än att bara stå ut, att man också kan agera.

¹¹⁴ De tonåriga barnen som varje dag är tvungna att passera en stor vägspärr mellan Ramallah och Jerusalem, Qualandia, där ett flertal incidenter med dödlig utgång har inträffat.

kan mötas vare sig det är fest eller sorg, eller ens vid de tillfällen någon familjemedlem är sjuk och skulle behöva ditt stöd.

Speciella uttryck som att känslorna göms i hjärtat och att hjärtat brinner används återkommande. Jasmin beskriver det som att du trots smärtan väljer att sitta stilla och vara kvar, med hennes egna ord: ”Sumud är att leva utan hjärta, utan känslor, utan tårar.” Känslorna måste helt enkelt läggas åt sidan och energin istället användas för att hjälpa andra. Det handlar enligt Jasmin om att kunna vara så stark att även om dina egna barn dör så fortsätter du att leva för andra. Även Ahmed framhåller sumud som att förtränga det som pågår. Han kopplar det samman med uppväxtåren där ett palestinskt barn växer upp i ett sammanhang där människor håller samman och har en stark mentalitet, något han menar är nödvändigt för att individen ska kunna förtränga det svåra, trots umbäranden, och därigenom ändå våga leva.

Ahmed är den av respondenterna som ändå är mer negativ. Han menar att Sumud delvis har försvunnit då alla inte längre orkar kämpa för sitt land. Karim uttrycker en viss trötthet. Hur mycket måste man kämpa, får man som palestinier göra något annat än kämpa för den palestinska frågan undrar han.

Sammanfattning

Sumud är ett arabiskt uttryck som i Palestina fått ett särskilt liv och sin egen utveckling. Den språkliga betydelsen har i sin adjektivform att göra med trygghet och överlevnad. Det uttrycker ett varande där individ och samhälle inte får hemfalla åt passivitet under ockupationen. Trots inre smärta, ”smärta i hjärtat”, behöver individen fortsätta att vara stark för att kunna vara ståndaktig och uthållig under ockupationens vardag.

3.7 Sumud i Sverige

3.7.1 Längtan hem

Jag ser sumud som att det finns ett hopp, att få se mitt hem, min ursprungsby, den som farfar kom ifrån. Det är fortfarande min dröm. Det är min dröm att få komma till Jerusalem som en fri medborgare. Sumud är att behålla den drömmen.¹¹⁵

Alla respondenter ser resan tillbaka som en viktig del av sumud. Det vanliga är att de reser över King Hussein Bridge (Allenby) Terminal via Jordanien då flera av dem inte har rätt att vistas i Israel men har rätt att komma in på Västbanken. De som kommer från Gaza kan i princip inte resa tillbaka då gränserna är stängda från både Israel och

¹¹⁵ Intervju med Khalid.

Egypten. Om de ändå skulle lyckas komma in vid något av de få tillfällena som gränsen är öppen så är osäkerheten stor kring när de skulle komma ut igen.

Risken att bli nekad fri rörlighet över gränsen och inom landet är stor. Noor som idag har ett svenskt pass reser regelbundet tillbaka för att hälsa på sin familj. Vid så gott som varje tillfälle får hon sitta i timslånga förhör vid gränsövergången King Hussein Bridge (Allenby) Terminal. I det svenska passet finns uppgiften om varifrån hon kommer vilket föranleder förhören och hon får bara resa på Västbanken när hon väl kommit igenom. Hon säger att hon blivit van och att även det är en del av sumud. För att hon ska få komma in och ända fram till sin hemby måste hon ge numret till sin syster vilken militären ringer som en extra kontroll och garant för att hon inte ska resa in i Israel. Noor har även blivit stoppad med argumentet att det är för farligt för henne att resa till Nablus. Hon frågade då om det var för hennes egen säkerhet, ”tror ni att min familj ska döda mig eller är det ni som ska göra mig illa?”. Den starka tillhörigheten till Palestina kommer för Noor bland annat till uttryck genom ett personbevis:

Jag har mitt personbevis. Jag föddes år XX och där står det Palestina. Det är inte många som har det kvar. Det är en del av sumud...

Även Ruaa reser idag tillbaka trots att hon vid ett tillfälle vid inresa till Israel blev fängslad i sex månader. Det var under hennes första försök att komma tillbaka till sin hemstad, och hon berättar om hur svår rädslan var. Under varje förhör skakade hon och på varje fråga från förhørsledaren svarade hon ”jag vet inte” på förhørsledarnas frågor. Att svara ”jag vet inte”, blev hennes sumud. Under tre månader var hon placerad i isoleringscell och i ytterligare tre månader i en vanlig cell. Hon stod ut genom att hålla fast vid de tre små orden och att vägra erkänna händelser som inte var ett brott. Idag menar hon att det är Israels sätt att skrämja människor, men att resa tillbaka är hennes rätt och henne sumud, det är att inte släppa landet.

Khalid, Mira och Jasmin kan inte resa tillbaka på grund av stängda gränsövergångar, detta trots svenska pass. Mira saknar familjen och de finns alltid med henne i tanken. Hon slits mellan att stanna i Sverige där hennes barn lever tryggt och att resa tillbaka med den osäkerhet som finns i att både komma in och ut igen på grund av de stängda gränserna. Jasmin menar att den som är i Sverige, på grund av de stängda gränserna, har sin själ, sitt hjärta och sina tankar i Palestina, det är sumud. Sumud menar hon är att härbärgera svårigheten att inte kunna göra tillräckligt för dem som är kvar i Gaza. Mira poängterar att hon verkligen vill att barnen ska få besöka Gaza och tala sitt språk i sitt hemland som en viktig del av sumud. Åtminstone att de får komma till Västbanken och träffa vänner där. Khalid bär drömmen och hoppet om att en dag får komma till sin ursprungsby, liksom att en dag utan hinder kunna resa till Jerusalem.

3.7.2 Ekonomiskt stöd hem

Sumud i diasporan är, enligt Ahlam, att inte förlora kontakten och förståelsen för sitt eget folk, att inte blunda. Det handlar om att vara känslig för vad som händer

människor i Palestina även om den palestinierna som lever i ett rikt land som Sverige har större frihet vad gäller rörlighet och ekonomi. Den som bor här menar hon kan stötta Palestina ekonomiskt genom att finansiera olika projekt i Palestina. Även Karim talar om ekonomin som särskilt viktig och tillägger att när han inte kan stanna på plats i Palestina kommer sumud istället att handla om att stötta sina släktingar ekonomiskt så att de inte behöver lämna Palestina. Ibland är det, enligt honom, ett medvetet val att en skicka en familjemedlem utomlands att arbeta så att hen kan försörja/stödja familjen hemma. Han vill själv inte se det som att han flytt landet. Som familj reser de varje år tillbaka och de gör vad de kan för att stötta familjen på plats ekonomiskt. Ekonomin är essentiell, om människorna på plats inte har pengar så förlorar de orken menar Karim. Även Mira stöttar familjen hemma i Palestina. Genom makens välbetalda arbete kan de hjälpa familjerna som finns kvar på plats till en dräglig vardag.

3.7.3 Sprida kunskap och organisera sig

Khalid menar att hans viktigaste uppgift idag är att fortsätta att berätta och att bryta okunskapen om Gaza. Framför allt vill han få fram att Gaza inte är en stat, som många i okunskap verkar tro, och att Gaza därmed inte heller har en armé eller kan gå i krig mot Israel. Tvärtom menar han att Gaza fortfarande är ockuperat.

Också för Noor handlar sumud om att sprida kunskap i Sverige om Palestina. Hon tror att det trots avståndet går att göra väldigt mycket från Sverige och att Sveriges erkännande av Palestina till stor del berodde på arbete från enskilda och organisationer som arbetat för Palestinafrågan i Sverige. Ett av de projekt hon själv är engagerad i är att tillsammans med en judisk organisation i Sverige resa runt och berätta om hur de ser på och tolkar en rättvis fred i Israel och Palestina.

På ett sätt menar Khalid att det faktiskt är lättare nu när han är utanför Gaza. Han kan vara en röst för dem som inte har någon genom att bara finnas till och prata med människor här i Sverige. Från Sverige kan han gräva djupare i konflikten, ta till sig mer kunskap och även publicera något. Det finns idag en dominans i diskursen där han menar att den israeliska berättelsen får stort företräde.

Sammanfattning

Trots svårigheterna som finns med att ta sig genom tullen och omvägen runt King Hussein Bridge (Allenby) Terminal för att ta sig till Västbanken finns det inget som hindrar de intervjuade från att göra resan till hemlandet. Tre av respondenterna kan dock inte resa tillbaka alls på grund av Gazas stängda gränser. Att ha ett svenskt pass att resa med öppnar möjligheterna att utöva sumud genom att det blir lättare att hålla kontakt med familjen och livet i Palestina. Resan tillbaka hjälper palestinierna utomlands att hålla fast vid sitt ursprung och att inte släppa taget om landet.

Ekonomin är en gemensam och viktig faktor för respondenterna. Det finns en samstämmighet i att det bästa palestinierna i diasporan kan göra är att stödja dem som är kvar i hemlandet ekonomiskt. Samtidigt läggs det stor vikt vid att sprida berättelsen

och kunskapen om både historien och den rådande situationen i Palestina. Från Sverige finns ett hopp om att på sikt kunna påverka såväl den svenska som den israeliska staten.

3.7.4 Hoppet om en framtid i Palestina

... de vill ha marken, men utan folk.¹¹⁶

Förslag på hur en lösning på konflikten skulle kunna se ut skiljer sig åt mellan respondenterna. Tre av dem tror på en enstatslösning, endast en av dem tror på en tvåstatslösning och fem av dem tror inte på någon lösning alternativt väljer att inte diskutera hur en eventuell lösning skulle kunna se ut.

Det finns en misstro bland palestinier mot väst enligt Ahlam och hon tänker att anledningen till att man inte lyssnar på berättelser från Palestina är att Europa är för nära sammanlänkat med Israel. Att lyssna på folket i Gaza vore som att erkänna att Balfourdeklarationen¹¹⁷ var fel och det skulle bli etiskt obekvämt. Istället menar hon att det fortsätter florera en bild där araber är djur och terrorister. Israel anses istället vara en demokrati och hon tror därför att Europa lättare associerar till dem utifrån att normer och etik antas ligga närmre varandra då många av israelerna kom från Europa till Palestina efter 1948. I Europa finns fortfarande en syn på orienten som en del av världen där människor är ociviliserade och konflikt drivna. Det följer enligt Ahlam med utbildningssystemet. Osloavtalet som skulle vara början på freden har inte inneburit några förbättringar för palestinernas sak, inte heller att Sverige erkände Palestina som stat. Det blev en ”fejkseger” säger Ahlam. Det fanns goda intentioner men det behövs enligt henne starkare incitament för att stoppa bosättningarnas expansion på palestinsk mark.

Tolkningen kring en tredje intifada som ett nytt uppror mot ockupationen och dess konsekvenser går isär. Ahlam menar att vi ännu inte sett en tredje intifada på grund av ekonomiska egenintressen och makteftersträvanden inom PA och olika NGOs. Hennes upplevelse är att dessa egenintressen har skapat ett tydligare klassamhälle bland palestinier där solidariteten mellan varandra delvis har försvunnit och därmed motverkar en intifada. Noor å sin sida menar att vi har sett en tredje intifada efter den amerikanska presidenten Donald Trumps uttalande, i december 2017, om Jerusalem som Israels huvudstad. Efter uttalandet menar hon att det blev tydligt att det palestinska folket fortsätter att protestera mot de orättvisor som pågår. Karim är inte särskilt positiv över framtiden. Beslutet om Jerusalem som Israels huvudstad visar på att det är USA som bestämmer menar han. Fredsprocesser sätts igång men de håller inte, de är mer en uppvisning mot omvärlden. Han tillägger:

¹¹⁶ Intervju med Karim.

¹¹⁷ Balfourdeklarationen gjorde 1917 klart att Palestina skulle ses som ett judisk nationalhem inom Palestina. Vid denna tidpunkt utgjorde den judiska befolkningen tio procent av befolkningen. Mattsson, 2017, s. 75.

Samma sak när man tar över mark och bygger bosättningar... fint och lugnt, ett steg i taget, så att omvärlden inte märker så mycket.

Ahmed talar om Palestina som ett land som alltid har varit under ockupation. Fenomenet är inget nytt. För Ahlam är det viktigt att förklara sionismen som ockupationens drivkraft. Hon menar att det inte finns något annat land med en diskurs där ett folk på grund av sin religion och relation till varandra vill ta över ett annat land. Det handlar om en sionistisk mentalitet som hon menar vill skrämja bort människor från att ha gemensamma värden, från att upptäcka varandras mänsklighet och möta varandra under mer normala omständigheter. Samtidigt fastslår hon att det är viktigt att se att det finns skillnader i åsikter mellan judar precis som det finns skillnader i åsikter mellan araber när det kommer till bildandet av Israel som stat:

Ofta talar vi om det judiska, men faktiskt, det judiska folket är inte våra fiender. Det är Israel.

Hon menar att det är svårt att se hur en eventuell fred skulle kunna bli möjlig. Den enda lösningen som skulle fungera är en enstatslösning baserad på demokrati. Men på grund av expanderingen av bosättningar så blir en enstatslösning idag istället ett hot för Israel menar hon.¹¹⁸ En tvåstatslösning, menar hon, är sedan länge död. Palestinierna behöver idag få leva i en sekulär stat, något som enligt Ahmed verkar svårt att få till. Israelerna vill ha en judisk stat och många araber vill ha en muslimsk stat. Ahmed säger:

Vi behöver en sekulär stat, men det går ju inte. Israelerna vill ju ha en judisk stat. Och araberna vill ha en muslimsk stat. Vi behöver en stat där man delar på posterna, som i Libanon.

Även för Karim är det svårt att se en tvåstatslösning. Alltför mycket menar han talar emot det, allt från muren som slingrar sig som en orm genom området till att det idag de facto är två områden som redan är beroende av varandra, där man delar valuta och varor men även heliga platser. Men även en enstatslösning är enligt honom svår att se, så länge israelerna inte accepterar samlevnad:

Vi vill leva med dem. Men ändå, de fortsätter att ta markerna och [...] bygger [...] bosättningar, det är svårt. Vissa judar, [...] är i konflikt med andra judar. För det står (i bibeln) att vi tillhör Palestina. En del av judarna tror att vi kan bo tillsammans. Det är de som kommer från (andra länder) som är problemet.

¹¹⁸ En enstatslösning skulle innebära att palestinier skulle få samma rättigheter och medborgarskap som judiska israeler och många menar att det då skulle vara svårt att framhärda Israel som en judisk stat.

Det är enligt Karim framför allt de som kommer utifrån och som har fått medborgarskap som bär den största oviljan till samlevnad. Israel accepterar enligt honom inte några lösningar, trots att de blivit erbjudna över 80 % av marken, vilket gör att konflikten fortsätter.¹¹⁹ Även Khalid har svårt att se möjligheterna till en tvåstatslösning idag. Området har redan blivit för segregerat i små ghetton separerade från varandra och ett folk som står över ett annat folk. För Khalid är den enda lösningen att man följer Folkrätten och det kan bara göras i en enstatslösning enligt honom. I en stat skulle folken kunna få lika rättigheter och behandlas lika.

Noor tror inte att en enstatslösning idag skulle kunna vara möjlig. Israel skulle aldrig gå med på det. Men även en tvåstatslösning ser ut att vara långt borta på grund av de bosättningar som idag finns på Västbanken. Hon lutar ändå åt en tvåstatslösning men under förutsättning att bosättningarna försvinner och att delningen sker efter 1967 års gränser.

Vare sig Jasmin eller Mira uttrycker något hopp om en lösning även om de skulle vilja. Mira uttrycker trots det en längtan efter fred:

Israel måste lämna Palestina. Alla gränser behöver öppnas. Jag vill känna salam¹²⁰, jag vill kunna resa till Hebron. Precis som du reser i Sverige. En person ska inte behöva vara låst. Jag vill kunna känna frihet.

Ahlam framhåller BDS som det enda verkliga påtryckningsmedlet mot Israel. Utanför Israel menar hon att det är Hizbollah i Libanon som är ett hot mot Israel. Ruaa och Alaa vill helst inte tala politik alls och ger inget svar på hur en eventuell lösning skulle kunna se ut. För Ruaa är det viktigt att bli respekterad som palestinier och att hennes folk blir erkända av såväl Israel som arabländerna, i vilken form vet hon inte. Hon är inte emot judar, säger hon, vare sig de som vuxit upp i området eller de som är inflyttade från andra länder. Hon säger:

Jag är emot sionismen. Det är det projektet som tog mitt land. Det är inte judarna i sig. De utnyttjades precis som vi utnyttjades. [...] Vill de att vi ska leva ihop, då kan vi leva ihop. Med judar med alla nationaliteter. Med kristna, [...] med judar. Men det handlar inte om judar, det handlar om sionismen och det handlar om mitt land. Sumud är att, det handlar om, att de ersätter mig.

Problemet enligt Ahlam är sionismen, en ideologi som Ahlam menar vill ersätta araberna med judar. De som är födda i landet får inte leva där, medan människor som aldrig varit där får ett medborgarskap på grund av sin religion. Den politik som fördes redan före 1948 var utifrån tanken om ”ett land utan folk för ett folk utan land”¹²¹ en

¹¹⁹ Syftar till Osloavtalet

¹²⁰ Salam är arabiska och betyder fred.

¹²¹ Vem som egentligen har sagt dessa ord från början skiljer sig åt beroende på vilka källor som tillämpas. Jag väljer därför att lämna det åt någon annan att undersöka närmare.

slogan som användes för att kunna erövra området, säger hon och fortsätter att tala om rätten att återvända, en rätt som enligt henne inte går att släppa på. Sumud är att tro och prata om rätten att komma tillbaka.

Sammanfattning

Tron på eventuell fred och ett liv i samförstånd mellan palestinier och judiska israeler är liten bland de intervjuade. Den gemensamma bilden av konflikten är komplex och beskrivs med ingredienser som ett ickefungerande Oslo-avtal, en förlegad syn i väst på Israel som en demokrati och där man ser på palestinier som terrorister. Bosättningarna på Västbanken ökar konstant och ett grundproblem är den sionism som talar för ett övertagande av landet. Intifadorna är en del av sumud men ser olika ut beroende på vad som utlöst dem.

Enligt respondenterna bär palestinier idag på en misstro mot omvärlden och betonar att både Israel och arabstaterna behöver erkänna palestinerna som ett folk. Alla respondenter gör skillnad på israeler och judar. Det är inte judar som är fienden utan staten Israel.

4 Analys

I analysen undersöks, med hjälp av Viktor Frankls teori om logoterapi, vad som hos palestinier i Sverige ger mening trots att hemlandet är under ockupation. Utifrån intervjuerna med de nio respondenterna prövas hur olika värden utifrån den palestinska kontexten kan ge kraft och riktning och därmed bidra till ett beständigt vara, vilket påverkar identitet och mening. Ockupationen kan tolkas som ett provisorium och utifrån detta undersöks hur ett sådant provisorium kan se ut under rådande situation. För att kunna få en sammanhängande analys får respondenternas berättelser om vad som framstår som fruktlöst ett särskilt fokus. Det fruktlösa spelar roll i det lidande som respondenterna uttrycker och genom analysen framkommer det hur individen och kollektivet höjer sig över rådande livssituation. Utöver detta analyseras även huruvida det trots det fruktlösa finns tecken på optimism. Vidare har avsikten varit att tolka hur själva berättelsen får sin plats i den palestinska kontexten. Allt detta för att till sist kunna svara på uppsatsens huvudfråga om identitet och mening.

4.1 Berättandets kraft

I kapitlet om generationerna blir det tydligt att berättandet har en central roll och ett egenvärde för överlevnaden av sumud. Att en individ eller en hel familj flyttar till Sverige innebär inte på något sätt att man lämnar berättelsen bakom sig. Det är viktigt för alla intervjuade att berätta om det som händer i hemlandet, det som hänt dem personligen och det som händer deras familjer och i samhället. För palestinier som bor

i Sverige går berättelsen vidare till barnen genom att låta dem se på tv-inslag om Palestina, följa med på resor till hemlandet och ibland även genom att låta barnen ta del i föräldrarnas deltagande i demonstrationer och aktiviteter i Sverige som uppmärksammar konflikten. De unga för i sin tur fram berättelsen om förtrycket i Palestina genom sociala medier. Olika aktiviteter som vill uppmärksamma ockupationen syftar till att föra ut informationen till omvärlden och samla såväl palestinier som andra kring en gemensam berättelse. NGOs och internationell närvaro är här en del av hur berättelsen når ut och respondenterna i studien är eniga om att alla som arbetar för ett slut på ockupationen också är en del av sumud, palestinier, judiska israeler, författare, journalister, forskare och utlandsarbetare. Det framstår tydligt att det inte finns någon önskan att tysta vad som pågår. Istället finns det en längtan efter att den palestinska berättelsen ska nå ut på samma sätt som man menar att den israeliska har gjort. Den senare anses ha dominerat utrymmet om uppmärksamhet.

Samtidigt finns det en misstro mot omvärlden byggd på frågan om synen på vem som äger frågan om fred. Här står den största besvikelsen till de judar som inte är födda i landet men som ändå menar sig ha rätt till marken genom den bibliska berättelsen, en bild som på många sätt stärks av västvärldens bild av den andre (araben) som ociviliserad.

Språket är en viktig del för att förstå sumud. Sumud är att trots orättvisor känna sig trygg och överleva och att dela med sig av erfarenheter under ockupationen. Berättelsen om olivträdet och livets omständigheter under ockupation är något måste berättas.

4.2 Det palestinska provisoriet

Isoleringen från omvärlden gör att det går att tala om det palestinska folket, i synnerhet de som bor i Gaza, som varandes i ett provisorium, efter Frankls modell. I Gaza uttrycker deltagarna situationen som humanitär kris. Det ofrivilliga provisoriets omständigheter formar alternativa vägar för överlevnad. Alla deltagare har av olika anledningar valt att bo i Sverige även om inte alla självmant har lämnat sitt ursprungshem. Drömmen är att en gång kunna bli fri att komma tillbaka, bo och verka i hemlandet. Att barn måste växa upp i diasporan tolkas av föräldrarna som del av en påtvingad tillvaro. Allt som sker där blir en del av detta provisoriums verklighet så länge ockupationen pågår. Beteenden förändras då ockupationens konsekvenser ständigt förändras och måste bearbetas. De äldre generationerna för vidare provisoriets verklighet och låter de unga aktivt medverka mot normalisering av ockupationen. I vissa fall kan detta leda till en retrospektiv livsform där känslor av uppgivenhet infinner sig.

Det framkommer att PA betraktas som ett provisorium, skapat och existerande enbart på grund av Israels välvilja och maktspel. Därmed ingår även den styrande enheten i Palestina i folkets provisorium. När det kommer till NGOs är hela idén med dessa att de ska vara ett provisorium till dess att de inte längre behövs. Respondenterna framhåller dessa som självklara för att uppmärksamma ockupationen och det

palestinska folkets lidande, med undantag för en av respondenterna som menade att NGOs riskerar att täcka upp för Israels undfallenhet att ta ansvar för ockupationen.

Under intervjuerna går det att utläsa att alla talar om det gamla Palestina med sorg i både blicken och rösten samtidigt som det finns en tydlig insikt om att förändring måste ske. Palestina är ändå ett land som till syvende och sist alltid på ett eller annat sätt alltid befunnit sig under något slags provisorium under ständiga ockupationer av olika krigsmakter.

4.3 Det fruktlösa

När delar av kultur och tradition används av ockupanten i form av ett övertagande (se 3.1), jämte övertagande av land, uppstår ofta ett fruktlöst tillstånd där den ockuperade efter trauman från barndomen, utlösta av en militär närvaro, och begränsad rörelsefrihet riskerar att träda in i en retrospektiv tillvaro. Resurser i form av mat, skolgång, sjukvård, kultur och frihet som blivit begränsade har många gånger reducerat livet till att handla om överlevnad och minnen av det förgångna. Respondenterna vittnar om ett pågående våld som generation efter generation växer upp i. Även barn med föräldrar som väljer att flytta till Sverige får del av traumat genom familjens berättelser, tv-inslag och besök i hemlandet.

Respondenterna vill alla visa på den sionism som påkallar separation mellan folken och ett utdrivande av palestinier från regionen. Det pågår enligt respondenterna fruktlösa försök till fred så länge som det finns de som läser bibeln som att området de lever på är till för enbart en etnicitet. Idag finns det bara små enklaver kvar där palestinier bor, separerade från varandra och med vägspärrar som hindrar gemenskap mellan familjer och vänner.

Direkta effekter av fruktlösheten syns när det som förut inneburit uthållighet och ståndaktighet övergår i våld och där företrädesvis unga människor, som inte längre ser en framtid för Palestina, spiller sina liv genom knivattacker gentemot judiska israeler. Bland respondenterna i studien är det endast en medverkande som inte längre ser någon mening med försöken till fred. Hans berättelse om sumud uttrycker mer att sumud är något alla vet vad det är men som man inte längre vågar leva ut. Här ser vi fruktlösheten där den resulterat i vad som kan tolkas som likgiltighet och förlorad optimism. En bidragande orsak är pessimismen som råder inför den palestinska myndigheten, tillsammans med vad som anses vara en utebliven effekt av Osloavtalet. Även ekonomiska bidrag till PA och olika NGOs tolkas av en respondent som fruktlösa då de riskerar att motverka sumud och istället gagna det ekonomiska maskineriet i konflikten.

Flera av respondenterna talar om att ”stå ut” med den underliggande betydelsen att det egentligen inte går att leva under Israels ockupation med konsekvenser som husrivningar, vägspärrar, arresteringar, nekad tillgång till sjukvård, begränsad tillgång på varor, begränsad rörelsefrihet etc. Ett språkbruk som framkommit i intervjuerna är att tala om att leva utan hjärta och utan känslor. Min tolkning är att det handlar om att

gömma sina känslor i hjärtat och att trots det fruktlösa och ockupationens konsekvenser, fortsätta livet som att det fortfarande är möjligt. Till viss del handlar detta om semantiska begrepp som blir svåröversatta på grund av språkens, arabiskan och svenskans, stora olikheter.

Även resor tillbaka till hemlandet får betraktas hamna inom det fruktlösa för de deltagare i studien som kommer ifrån Gaza. Då gränserna till Gaza är stängda är möjligheten att resa in och ut starkt begränsad. Känslan av fruktlöshet infinner sig över att inte kunna göra vad som behövs för dem som finns kvar. Hoppet om att en dag få komma tillbaka och leva i Palestina ligger inom det fruktlösa för alla deltagare i studien.

4.4 Definierade värden och varat

Värde är det som ger kraft och riktning, det är betydelsen av skeenden där minnet av hur livet varit ändå består av ett uns hopp, trots umbäranden. Som vi redan har sett har berättelsen i sig ett särskilt värde för att bevara den palestinska identiteten. Det handlar om att en gång få se sin kultur och olika traditioner blomma igen. Ett annat värde är förändringen från att gå från att vara ett klan- och familjesamhälle till att vara ett folk. Identiteten som palestinier förs idag vidare för att du tillhör ett folk snarare än en specifik familj eller klan. Familjen och kollektivet bär här fortfarande ett stort värde för den enskilda individen men som folk finns idag en än större förmåga till enhet istället för splittring. Flera av respondenterna framhåller att de idag är svenskar men alltid palestinier. Som värde kan vi även se valet av motstånd mot ockupationen. I studien har det framkommit att det finns en blandning mellan ickevåld och våldsamt motstånd och att sumud främst innebär ickevåldsliga handlingar och ett vara. Genom att resa sig upp mot ockupationen bevaras varat av att vara palestinier med vissa rättigheter, att fortsätta äga tillhörighet till platsen, samhället och folket. NGOs från Israel och Palestina, från omvärlden, forskare, journalister och olika aktivister som arbetar för den palestinska berättelsen stärker i sin tur det palestinska varat. Stödet från dessa aktörer ger kraft och riktning att upprätthålla sumud.

Ytterligare ett värde som framkommit i den här uppsatsen är tålamod. Utan tålamod kan sumud inte existera. Ett nedärvt tålamod ger ett innovativt sumud och långvarig uthållighet. I varat ligger förmågan att gömma det onda i hjärtat, utan att förgå men istället få kraft och riktning. Även förmågan att mobilisera sig får tolkas som ett värde samt viljan att leva i samförstånd med det judiska folket trots ärren från ockupationen. Det palestinska folket har inte gett upp utan bär fortfarande på längtan efter frihet. Detta värde har inte gått förlorat under ockupationen. Det finns en styrka i att lita på den inneboende kraft som finns i sumud.

4.5 Från lidande till ansvarsfullt handlande

Sumud har blivit en viktig del under ockupationens gång för att ta sig ur det lidande som kommer av ockupationen. Med sumud kan både individer och samhället som sådant istället nå ett ansvarsfullt handlande. I intervjuerna framkommer det att kulturen på olika sätt har blivit en plattform för att låta det palestinska samhället fortsätta att växa sig starkt. Även religion har betydelse för att vända lidandet från hopplöshet till aktivitet och handling. Kultur och religion bär en tydlig status som vägvisare för ett fortsatt palestinskt samhälle. Idag bistår människor varandra över klan- och familjegränser på ett sätt som inte var möjligt före Israels ockupation av området. Även i Gaza, där vardagssituationen uttrycks som betydligt svårare än på Västbanken, finns en strävan att vända lidandet till ansvar för barn och ungdomars utbildning för att en gång åter kunna bygga upp samhället. Här ligger ett ansvar i att trots lidandet fortsätta ”leva, bygga hus och skicka barnen till skolan”.

Sumud upprätthålls genom att individen och kollektivet aktivt tillägnar sig kunskap om vad som händer i Palestina oavsett var hen som utövar sumud är bosatt. Likaså finns ett aktivt barnafödande för att öka tillväxten. De unga blir automatiskt del av sumud och en del av strävandet efter ett slut på ockupationen. Återkommande intifador är ofta uttryck för hur lidande och hopplöshet vänds till handling. Yngre generationer sprider dessutom berättelsen om det palestinska folkets historia på ett nytt sätt genom sociala medier och får på så sätt ny kontroll över en del av lidandet. Poängen är att vägra glömma. Genom olika projekt i skolor och genom olika organisationer arbetar många aktivt för att dokumentera det palestinska folkets historia, traditioner och händelser under ockupationen. Det har blivit viktigt att ta ansvar för sin kultur, för traditioner och att utbilda sig.

Att ta ansvar yttrar sig här som trofasthet gentemot det palestinska samhället. Här ingår att sköta sitt olivträd, vilket kan tolkas såväl bildligt som bokstavligt, att utbilda sig trots små utsikter till arbete och att trots vägspärrar och andra rörelsehindersvårigheter ta sig till skola och arbetsplats. Det handlar även om att bedriva olika kulturprojekt och kampanjer likt BDS för att stoppa ockupationen eller att som boende utomlands skicka hem pengar till den del av familjen som finns kvar i området. Det ansvarsfulla handlandet ligger alltså i att aktivera nätverk, vara aktiv och på olika sätt medverka till det palestinska samhällets fortlevnad. De äldre generationerna för vidare kultur och traditioner medan de unga återmobiliserar genom att utöva och utveckla traditionerna samt genom att göra dem till sina.

PA motverkar, enligt deltagare i studien, återmobilisering på grund av ekonomiska egenintressen och håller därmed tillbaka en större tredje intifada. Samtidigt kan PA ses som återmobilisering i sig självt, där en myndighet skapades efter Oslo-avtalet, som fick mandat att föra folkets talan. Mitt i detta finns det få tecken bland respondenterna på optimism. Endast en av dem tror att PA alls tar ett verkligt ansvar för en hållbar fred. Istället uppfattar man här ett strukturellt problem där man håller PA ansvarig för att tjäna på konflikten och leva av de förmåner det innebär att samarbeta med staten Israel istället för att arbeta för folkets bästa. PA anses stå utanför sumud.

Intifadorna är en stor del av att inte fastna i lidandet. De står från tid till tid för en kraftigare återmobilisering jämte det arbete som sker till vardags. Intifadorna sker med såväl ickevåldsliga medel som med våldsinslag. Intifadorna har som uppgift att tvinga motståndaren till handling. Deltagare i studien tolkar dock det palestinska våldsanvändandet som desperat och som en väg där hoppet om fred helt har försvunnit.

Den stora återmobiliseringen får tolkas som att den ligger i folkets tålamod och förmåga att fortsätta leva trots smärta, hemlöshet på grund av husrivningar och förflyttningar, trots vägspärrar som hindrar barn och vuxna att ta sig till skola och arbete. Det palestinska folkets sammanhållning, som den kommit till uttryck under mina samtal med både palestinier på plats och palestinier i Sverige, hjälper återmobiliseringen att ta fast form. En slags mobilisering sker ändå vid olika försök till fredssamtal men inget av de fredssträvanden som varit har gett något tydligt resultat. Hoppet står hos respondenterna istället till folkrätten och omvärldens uppmärksamhet kring det palestinska folkets levnadsvillkor.

Sumud kan definieras utifrån tesen om att som palestinier ”stå ut” och att vara orubblig. Härigenom tas det största ansvaret. Oavsett vilka svåra omständigheter som ockupationen bjuder på, så ger sumud kraft att fortsätta leva för andra.

5 Slutsatser och vidare forskning

Sumud som identitetsskapande

Vad som framkommit av intervjuerna är att sumud berör livets alla delar och därtill är under ständig utveckling. Sumud bär på en inneboende dynamik som rör sig likt en våg över generationer och genom palestinska samhällen. Ambitionen med intervjuerna har varit att undersöka vad sumud betyder för palestinier som idag bor i Sverige. Från att sumud haft en tydlig konstant i form av olivträdet som står fast och rotat i landet kan vi se hur den djupaste innebörden av sumud – kopplingen till hemlandet – fortsätter att vara högst närvarande även i det nya landet. Berättelsen har visat sig vara nödvändig för skapandet och bevarandet av palestinsk identitet hos de yngre generationerna. Samtidigt har en tydlig förflyttning skett där identiteten har gått från att vara/tillhöra sin familj/klan till att tillhöra ett folk.

Sumud kan härmed tolkas som dels ett kollektivt varande, dels en individuell rörelse för överlevnad inom det palestinska samhället. Rörelsen sträcker sig ut mot alla som tar del i den palestinska befrielseörelsen. Särskilt tydligt blir sumud där palestinska barn och studenter fortsätter att gå till skolor och universitet trots militär närvaro med vägspärrar, tårgasbeskjutning och risk för liv och lem.

Frankl, har vi sett, värderar inte lidande. Den enskildes upplevelse av lidande ställs istället i relation till ett psykiskt välmående. Bland de intervjuade syns utöver det individuella lidandet ett kollektivt lidande där man gemensamt bär smärtan av ockupationen. Lidandet vandrar från generation till generation oavsett hur den enskilde individen har lidit/lider under ockupationen. Ur lidandet fattas kollektiva beslut vilka får mening med en riktning.

Den palestinska frågan kan efter Frankls teori beskrivas som ett provisorium utan tidsbegränsning. Själva provisoriet fungerar här som drivkraft för sumud. Utan provisoriet skulle inte behovet av befrielse finnas. Detta interimstillstånd har blivit en del av den palestinska identiteten. Återkommande samtal om identitetshandlingar, födelsebevis och kollektivets betydelse för att inte tappa hopp och mening stärker samhörigheten och därmed bilden av palestinsk identitet. Den retrospektiva livsform, som ibland uppstår, visar på längtan tillbaka till det som är omöjligt att uppnå men fungerar likväl som en väg att bemästra nuet. I bästa fall för den något gott med sig – kampen för bevarandet av kulturen och olika traditioner. Det går till och med att hävda att på grund av den fruktlösa känslan vad gäller fredsavtal och bristande tilltro till såväl PA som israeliska myndigheter så fortsätter sumud att vara en grundbult för det palestinska folkets överlevnad, för deras framtidstro och för tillförsikt om att det en dag kan bli fred.

Sumud som mening

Under studiens gång står det klart att den palestinska frågan är en kollektiv fråga även om var och en av de intervjuade på olika sätt har blivit personligt drabbade av förluster, fängelsevistelser, arresteringar, beskjutningar eller misshandel. Ett särskilt språk har utvecklats under provisoriet, där ordet sumud och dess innebörd bär en självklar plats för det palestinska folket. Det är ett provisorium att stå ut, att vänta. Detta även om det finns risk för en retrospektiv livsform där såväl individer som samhälle riskerar att leva i det förgångna. Det finns stora risker med uppgivenhet men en normalisering av ockupationen får inte ske och kan inte ske så länge sumud fortsätter att vara aktivt.

I hoppet om ett fritt Palestina existerar samtidigt risken för en känsla av hopplöshet och uppgivenhet angående framtiden. Det finns således en paradox i sumud vilken bär på såväl fruktlöshet som hopp om det som måste komma. Identiteteten som palestinier tycks ändå förbli och växa sig starkare trots återkommande umbäranden. Från det till synes fruktlösa tillståndet, för både den enskilde och det palestinska samhället i stort, finns en vägran att ge upp. Sumud blir till handling i nuet och för framtiden, en ständigt upprepad återmobilisering av vardagen. Handlandet blir identitetsskapande viket i sin tur uttrycker mening, en mening som blir till upprätthållare av livet som det är idag. Sumud blir en ständig påminnelse om Nakba och ett erkännande av dagens livsvillkor under den israeliska ockupationen. Hoppet om framtiden är vagt och sumud blir därför både medel och mål, ett mål i sig självt.

Det finns mening med att inte fastna i lidandet, det är ett envist handlande och en kamp för fortlevnad i rådande kontext. Den frihet som eftersträvas uppnås genom såväl ett varande som aktivism i olika former. För svensk-palestinier innebär det att

fortsätta att identifiera sig som palestinier och att på olika sätt fortsätta bidra till det palestinska samhället i hemlandet. Respondenterna har konsekvent talat om Palestinas historia och minnen vilket gjort det tydligt att det inte går att skilja då från nu. Tiden bär sumud och ger mening åt dess utveckling. Det finns alltså mening med att ständigt tala om Palestina, att stötta släkt och vänner som blivit kvar ekonomiskt, att regelbundet besöka Palestina och att fortsätta att berätta för yngre generationer om Nakba. Denna mening uttrycks genom sumud. Sumud uttrycker denna mening.

Vidare forskning

Det finns idag mycket forskning kring sumud men då ämnet är stort och brett finns det utrymme för mer. Som vi sett i uppsatsen så är själva konceptet sumud starkt förändringsbenäget. En hel del forskning är gjord men vidare undersökningar skulle kunna göras kring vad som definierar sumud i olika kontexter, exempelvis flyktingläger utanför Palestina, inom Palestina, inom Israels gränser och om män och kvinnor lever sumud på olika sätt. Vidare forskning kan dessutom fokusera på vad sumud innebär för den generation som idag är både född och uppväxt i Sverige och hur sumud skulle kunna främja alternativt bidra till en ökad förståelse för den andre, i det här fallet de som lever i Israel under judiskt medborgarskap. Ämnet religion har fått mycket litet plats i detta arbete och vidare forskning behövs för en djupare analys av hur framför allt kristendom och islam i det heliga landet förhåller sig till sumud. I denna uppsats framgår att det föreligger en paradox mellan fruktlöshet och hopp kopplad till sumud. Här kan vidare forskning ske kring hur denna paradox påverkar arbetet för mänskliga rättigheter och möjligheten till fred i området.

Sumud är ett arabiskt uttryck och används i det här sammanhanget av palestinier som på olika sätt lider efter Nakba. Judendom får därmed en annan ingång i ämnet men även här behövs undersökningar som visar på hur sumud är känt/okänt i det judisk israeliska samhället och hur judar kan bli en del av sumud. Djupare forskning behövs även kring hur samhörigheten historiskt har sett ut via blodsband, boendeplatser, kultur och religion bland de människor som idag finns i området.

6 Referenser

Skriftliga

Alkhalili, Noura. *Between Sumud and submission: Palestinian popular practices on the land in the edge areas of Jerusalem*, Lund University. 2017.

BDS. <https://bdsmovement.net> (Hämtad 2018-03-31).

B'tselem, "Water Crisis", 2017, <https://www.btselem.org/water> (Hämtad 2018-11-13).

Electronic Intifada. <https://electronicintifada.net/blogs/asa-winstanley/old-will-die-and-young-will-forget-did-ben-gurion-say-it> (Hämtad: 2018-06-03).

Genevekonventionen IV, 1949. Skydd för civila.

Elihay, Yohanan, 2012, *The olive tree dictionary: a transliterated dictionary of conversational Eastern Arabic (Palestinian)*. Jerusalem: Minerva Publishing House.

Johansson, Anna, Vinthagen, Stellan, 2015, Dimensions of everyday resistance; the Palestinian Sumud, Ingår i *Journal of Political Power*, Vol 8, nr 1, s. 109-139. <https://www.researchgate.net/publication/2735281222> (Hämtad 2019-06-06).

Mattsson, Matts, 2017, *Status Quo?: en berättelse om ockupation, motstånd och solidaritet i Palestina och Israel*, Göteborg: Daidalos.

Marie, Mohammed. *International Journal of Mental Health Nursing, Resilience of nurses who work in community of mental health workplaces in Palestine*. <https://core.ac.uk/download/pdf/16216352.pdf> (Hämtad 2019-06-06).

Morris, Benny, 1994, *1948 and after: Israel and the Palestinians*. Oxford: Clarendon Press, 2016.

Månsson, Anette. *Passage to a new wor(l)d: exile and restoration in Mahmoud Darwish's writings 1960-1995*. Diss. Uppsala: Universitet, 2003.

Pappe, Ilan. *Den etniska rensningen av Palestina*, Stockholm: Karneval, 2017.

Qumsiyeh, Mazin B, 2011, *Popular resistance in Palestine: a history of hope and empowerment*, London: Pluto, 2011.

Raheb, Mitri, 2014, *Tro under ockupation: palestinsk bibeltolkning*, 1. uppl., Stockholm: Verbum, 2015.

SOU 2010:72. Folkrätt i väpnad konflikt.

Treffers, Laurie, 2018, *(Un)veiled bodies of resistance; How women in the Occupied West Bank village of Budrus oscillate organised and everyday resistance practices against the Israeli occupation since the ending of the Second Intifada in 2005*, Master of Arts in Conflict Studies and Human Rights, Utrecht University, 2018, <https://www.researchgate.net/publication/327309787> (Hämtad 2019-06-06).

Muntliga

Anette Månsson, språkvetare vid Uppsala universitet, Sverige, 2017-12-07.

Said Ayyad, medieforskare vid Betlehems universitet, Palestina, 2018-02-23.

Föredrag av Naim Ateek, Anglikansk präst och grundare av Sabeel i Jerusalem, 2018-02-21, Jerusalem.

Föredrag av Munther Isaac, Luthersk präst i Betlehem, 2018-02-24, Betlehem.

Föredrag av Violette Khoury, grundare av Sabeel i Nasaret, 2018-02-19, Nasaret.

Föredrag av Samer Azer, Luthersk präst i Amman, 2018-02-27, Amman.

Informant 1, Ahlam (fingerat namn), från Västbanken, 2018-01-05.

Informant 2, Ruaa (fingerat namn), från Västbanken, 2018-01-12.

Informant 3, Khalid (fingerat namn), från Gaza, 2018-01-15.

Informant 4, Mira (fingerat namn), från Gaza, 2018-01-19.

Informant 5, Jasmin (fingerat namn), från Gaza, 2018-01-19.

Informant 6, Ahmed (fingerat namn), från Västbanken, 2018-02-04.

Informant 7, Noor (fingerat namn), från Västbanken, 2018-02-09.

Informant 8, Karim (fingerat namn), från Västbanken, 2018-02-17.

Informant 9, Alaa (fingerat namn), från Västbanken, 2018-02-17.